

ประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนในวรรณกรรมการเมืองไทย:
กรณีศึกษา บทกวีการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า (2546-2555)

Democracy and Human Rights in Thai Literary:
A Case Study of *Phan Wan Fa* Political Poetry Awards
(2003-2012)

ตองนวล แก้วเกลี้ยง

Tongnual Kaewklieng

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาภาพเสนอของประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนในบทกวีการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า ปี 2546-2555 จำนวน 113 บท โดยทำการวิเคราะห์บทกวีในฐานะตัวบททางวัฒนธรรมที่ถูกประกอบสร้างทางสังคม ผ่านกลวิธีทางวรรณกรรม ผลการศึกษาพบว่า บทกวีดังกล่าวนำเสนอความคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนใน 5 ประเด็น คือ 1.นำเสนอภาพประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยในแบบฉบับเดียวกับประวัติศาสตร์ชาติไทย ภายใต้การกำกับของอุดมการณ์ราชาชาตินิยม 2. นำเสนอภาพประชาธิปไตยในฐานะมรดกแห่งความเป็นไทย 3.นำเสนอภาพการเลือกตั้งในฐานะศูนย์กลางของปัญหาประชาธิปไตยไทย อันมีปัจจัยประกอบสำคัญ 2 ส่วน คือ นักการเมืองเลว และประชาชนโง่ 4.นำเสนอภาพคุณธรรม-ศีลธรรมในฐานะยาวิเศษที่จะแก้ปัญหาประชาธิปไตยไทยได้ และ 5.นำเสนอหลักประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนแบบยอมรับและเชิดชูหลักการ พร้อมไปกับการฉีกหน้าหลักการเหล่านี้ ที่สังคมไทยรับเอามาใช้ว่า เป็นเพียงสิ่งจอมปลอม

คำสำคัญ: ประชาธิปไตย/สิทธิมนุษยชน/วรรณกรรมพานแว่นฟ้า

Abstract

The study explores and analyzes the representation and the concepts of democracy and human rights in Thailand in the poems that have won the *Phan Wan Fa* Award. Founded and sponsored by the Thai

parliament, the *Phan Wan Fa* Award is an open literary contest for the best short stories and poems that help promote democracy and raise democratic awareness. This study focuses specifically only on poems that have won the awards, including the winner, the runner-up, and the 10 finalists. Of all 113 poems which have won the awards in the last 10 years (2003-2012), the study found different treatments of democracy and human rights. The most prominent one is to present a historical narrative of Thai democracy in alignment with the royalist-nationalist master narrative. Thus, instead of deeming democracy a political system that upholds freedom and equality, these poems subsume democratic movements in Thai modern history under the patronage of monarchy and royalist nationalism. Another frequent theme found in these poems is an anachronistic depiction of democracy as part of Thai heritage that can be dated as far back as the Sukhothai era. In this light, democracy is no longer a modern political system, but a vague virtue associated with Thainess. A large number of these award-winning poems, furthermore, reproduce the fallacy held by the Thai middle-class, namely the corruption of politicians and dirty elections with a finger pointing at the ignorance and the greed of the rural people. Together with the theme of corrupted politicians, very often these poems reduce the concept of democracy into a moralistic practice, claiming that virtue and morality is the best solution for the abuse of power and social problems. Last but not least, the study has found a small number of poems that contemplate the general principles of democracy and human rights such as liberty, equality, human rights, and human dignity while challenging how these principles have been either intentionally or unintentionally misunderstood and misused in a Thai cultural and social context.

Keywords: Democracy, Human Rights, *Phan Wan Fa*

บทนำ

งานศึกษานี้สนใจสำรวจความคิดเกี่ยวกับ “ประชาธิปไตย” และ “สิทธิมนุษยชน” ที่ถูกนำเสนอในบทกวีการเมืองรางวัล “พานแว่นฟ้า” ปี พ.ศ.2546-2555 โดยความสนใจเริ่มขึ้นจากข้อสงสัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของวรรณกรรมกับสังคม ที่ไม่ว่าจะอธิบายด้วยแนวคิดของนักคิดสายสกุลใด ย่อมพบว่าวรรณกรรมกับสังคมไม่เพียงไม่อาจแยกขาดจากกันได้ แต่ยังมีพันธะผูกพันต่อกัน จึงน่าจะแน่ใจว่า แล้วในบริบทของสังคมไทยนั้น วรรณกรรมไทยมีความเชื่อมโยงเกี่ยวพันกับสังคมหรือไม่ อย่างไร โดยเฉพาะในช่วงที่สังคมไทยเต็มไปด้วยวิกฤตทางสังคมและการเมืองเช่นปัจจุบัน เหตุที่เลือกศึกษาบทกวีการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้านั้น เนื่องจาก

หนึ่ง รางวัลพานแว่นฟ้าแสดงตัวอย่างเปิดเผยชัดเจนว่าเป็นวรรณกรรมการเมือง จึงย่อมไม่ต้องระมัดระวังต่อข้อกังขาใดๆ หากจะเอารอบความคิดเรื่องการเมืองเข้าไปทำการศึกษาวิเคราะห์ด้วยบทกวี

สอง รางวัล “พานแว่นฟ้า” เป็นรางวัลสำหรับ “วรรณกรรมการเมืองไทย” เป็นการเฉพาะ โดยผู้จัดประกวด ซึ่งก็คือ “รัฐสภา” และ “สมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย” ได้ระบุวัตถุประสงค์ในการจัดประกวดไว้ชัดเจนว่า เพื่อสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตยในระบบรัฐสภาอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนได้ใช้เสรีภาพทางการเมืองโดยใช้ศิลปะถ่ายทอดความรู้สึกสะท้อนภาพการเมืองและสังคม หรือจินตนาการถึงการเมืองและสังคมที่ต้องการในรูปแบบของเรื่องสั้นและบทกวี และเพื่อสืบสานสร้างสรรค์วรรณกรรมการเมืองให้มีส่วนปลูกจิตสำนึกประชาธิปไตย จากวัตถุประสงค์ในการจัดประกวดดังกล่าว ก่อให้เกิดความน่าสนใจต่อผู้เขียนในแง่ที่ว่า เมื่อตัวบทกวีรางวัลพานแว่นฟ้ามีพันธกรณีในการตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ในการจัดประกวด ซึ่งก็จะต้องทำหน้าที่สนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตย มิใช่ระบอบอื่นแล้ว “ประชาธิปไตย” และ “สังคมประชาธิปไตย” ที่ตัวบทกวีรางวัล “พานแว่นฟ้า” นำเสนอหรือจินตนาการถึงนั้นเป็นอย่างไร หรือกล่าวให้ง่ายกว่านั้นคือ ในฐานะบทกวีรางวัลพานแว่นฟ้าเป็นบทกวีการเมืองซึ่งมีสายสะพายประชาธิปไตยกำกับให้ทำหน้าที่สนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตย แล้วประชาธิปไตยแบบใดที่ได้รับการสนับสนุนในบทกวีรางวัลพานแว่นฟ้า

สาม ราชวัลพานแว่นฟ้ากำเนิดขึ้นในช่วงเวลาเดียวกับที่เกิดวิกฤตความขัดแย้งทางการเมืองไทยครั้งใหญ่ ที่ผู้เขียนเรียกว่า “ทศวรรษพานแว่นฟ้า” คือตั้งแต่ปี 2545 ถึง 2555 ซึ่งเป็นทศวรรษที่สถานการณ์ทางการเมืองก่อตัวและดำเนินไปถึงจุดแตกหัก ตั้งแต่เกิดกระแสความไม่พอใจต่ออดีตนายกรัฐมนตรี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นำไปสู่การชุมนุมของกลุ่มคนเสื้อเหลือง เกิดรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 เกิดการชุมนุมของกลุ่มคนเสื้อแดง กระทั่งเกิดการสลายการชุมนุมด้วยความรุนแรงช่วงเมษา-พฤษภา 53 มีผู้บาดเจ็บและเสียชีวิตจำนวนมาก ประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนกลายเป็นหัวข้อในการถกเถียงอย่างกว้างขวาง ทั้งยังไม่ได้ติ่มมูจำกัอยู่เพียงในกลุ่มคนเล็กๆ แต่อาจกล่าวได้ว่าความขัดแย้งดังกล่าวกระจายไปทั่วทุกแวดวงสาขาอาชีพ ทุกระดับชั้นของผู้คนในสังคมไทย นอกจากนี้ยังมีการถกเถียงกันอย่างเข้มข้นในประเด็นเกี่ยวกับสถานะและอำนาจของสถาบันกษัตริย์ ท่ามกลางการบังคับใช้กฎหมายอาญามาตรา 112 ที่เข้มงวดและรุนแรง จึงน่าสนใจว่าวรรณกรรมการเมืองที่ถือกำเนิดและมีชีวิตอยู่ในทศวรรษแห่งความขัดแย้งทางการเมืองเช่นนี้ได้นำเสนอภาพความขัดแย้งเหล่านั้นหรือไม่อย่างไรบ้าง ในฐานะที่ว่ากันว่าวรรณกรรมเป็นวาทกรรมอันมีสถานะพิเศษ สามารถบ่อนเซาะล้อเล่นกับวาทกรรมต่างๆ ในสังคมหรือมีสิทธิพิเศษในการพูดอะไรได้มากกว่างานเขียนประเภทอื่น (นพพร ประชากุล, 2552: 108)

นอกจากนี้ ยังมีเหตุผลที่น่าสนใจอย่างมีนัยสำคัญคือ วรรณกรรมการเมืองราชวัลพานแว่นฟ้านั้นจัดประกวดโดย “รัฐสภา” ซึ่งเป็นสถาบันหลักของประชาชนในการปกครองระบอบประชาธิปไตย หรืออาจกล่าวได้ว่า วรรณกรรมการเมืองราชวัลพานแว่นฟ้าเป็นวรรณกรรมที่ “ฝ่ายประชาชน” จัดประกวด จึงน่าสนใจว่าวรรณกรรมของฝ่ายประชาชนเหล่านี้ ได้นำเสนอภาพเสนอของประชาชนแบบใด

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาการนำเสนอความคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนในวรรณกรรมการเมืองไทยช่วงปี พ.ศ.2546-2555 ผ่านบทกวีรางวัล “พานแว่นฟ้า”

วิธีการวิจัย

การศึกษาเรื่อง ประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนในวรรณกรรมการเมืองไทย: กรณีศึกษาบทกวีการเมืองรางวัล “พานแว่นฟ้า” พ.ศ.2546-2555 นี้ ทำการศึกษาวิเคราะห์ “ภาพเสนอ” (Representation) ของประชาธิปไตย (Democracy) และ

สิทธิมนุษยชน (Human Rights) ผ่านตัวบท (Text)¹ ซึ่งประกอบสร้าง (Construction) ด้วยกลวิธีทางวรรณกรรม ร่วมกับการวิเคราะห์บริบททางประวัติศาสตร์และสังคมไทย เพื่อมุ่งหาคำตอบว่า แนวคิดประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนที่ถูกนำเสนอในบทกวีดังกล่าวนั้นเป็นอย่างไร ภายใต้กรอบการมองว่า วรรณกรรมเป็น “ภาพเสนอ” (Representation)² ของโลกจริง ที่มีกระบวนการประกอบสร้างอย่างมีตรรกะภายใน (Internal Logic) ตัวของมันเอง และรายละเอียดที่ปรากฏใน “ภาพเสนอ” ได้ร่วมกันทำหน้าที่สื่อความหมายหรือคุณค่าอย่างใดอย่างหนึ่งในเชิงสังคม-วัฒนธรรมเกี่ยวกับสิ่งนั้นๆ โดยดูการทำงานของหน่วยสื่อความหมาย (Sign) ที่สัมพันธ์กันอยู่ในตัวบท ทั้ง “ความหมายตรง” (Denotation) ซึ่งเป็นความหมายเบื้องต้น และ “ความหมายแฝง” (Connotation) ซึ่งเกิดจากคติความเชื่อทางสังคม-วัฒนธรรม (เสนอ เจริญพร, 2546: 31) โดยในการนี้ผู้เขียนได้ละเว้นการศึกษาในเชิงวรรณศิลป์หรือสุนทรียศาสตร์โดยสิ้นเชิง ขอบเขตข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา มีรายละเอียด 2 ส่วน ดังต่อไปนี้

1. หน่วยการวิเคราะห์ (Unit of Analysis)

หน่วยการวิเคราะห์ของการศึกษาคครั้งนี้แบ่งออกเป็นสองส่วนใหญ่ๆ ได้แก่

ส่วนแรก คือ ภาพเสนอเกี่ยวกับความคิดทางการเมืองในตัวบทกวีการเมืองรางวัล “พานแว่นฟ้า” เป้าหมายหลักของการวิเคราะห์คือ เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายและอุดมการณ์ทางการเมืองที่ถูกนำเสนอผ่าน “ความคิดทางการเมือง” ในบทกวีการเมืองที่ได้รับรางวัลดังกล่าว

ส่วนที่สอง คือ ภาพเสนอเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในบทกวีการเมืองรางวัล “พานแว่นฟ้า” เป้าหมายหลักของการวิเคราะห์คือ เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายและอุดมการณ์สิทธิมนุษยชนที่ถูกนำเสนอผ่านความคิดทางการเมืองในบทกวีการเมืองที่ได้รับรางวัลดังกล่าว

¹ ตัวบท (Text) หมายถึง ข้อความวรรณกรรมที่ปรากฏเป็นถ้อยคำต่อสายตาของผู้อ่านอันเป็นผลจากการประกอบสร้างทั้งในแง่เทคนิคการประพันธ์และในแง่ที่เป็นการสื่อคตินิยมเชิงอุดมการณ์ โดยไม่ได้หมายถึงเพียงเนื้อเรื่องเท่านั้น การใช้คำว่า “ตัวบท” แฝงนัยถึงการพิจารณาความหมายและคุณค่าในข้อความวรรณกรรมนั้นๆ อย่างเป็นเอกเทศจากเจตนาหรือความหมายที่ผู้แต่งตั้งใจ ทั้งยังเป็นการปฏิเสธแนวคิดที่ว่าข้อความดังกล่าวลอกเลียนสิ่งที่ดำรงอยู่ในโลกของความเป็นจริง

² ภาพเสนอ (Representation) หมายถึง ภาพจำลองสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่นำเสนอผ่านวรรณกรรมหรือประติมากรรมทางวัฒนธรรมอื่นๆ ในฐานะที่ภาพจำลองนั้นสร้างขึ้นจากการคัดเลือก ประมวล ขัณฑ์คุณลักษณะบางอย่างจากความเป็นจริงตามคติความเชื่อ และค่านิยมบางประการ รายละเอียดต่างๆ ที่ปรากฏในภาพเสนอร่วมกันทำหน้าที่สื่อความหมายและคุณค่าอย่างใดอย่างหนึ่งในเชิงสังคม-วัฒนธรรมเกี่ยวกับสิ่งนั้นๆ ทั้งนี้ภาพเสนอไม่ใช่ภาพสะท้อน จึงไม่ใช่เครื่องบ่งชี้ความจริงว่าเป็นเช่นไร แต่บ่งบอกให้ทราบว่าผู้คนในสังคม (อย่างน้อยก็กลุ่มหนึ่ง) มีความเชื่อ ความคาดหวัง และให้ความหมายคุณค่าต่อสิ่งที่ถูกนำเสนออย่างไร (เสนอ เจริญพร, 2546: 31)

2. องค์ข้อมูล (corpus)

การวิเคราะห์ความคิดทางการเมืองและสิทธิมนุษยชนในวรรณกรรมการเมืองรางวัล “พานแว่นฟ้า” มืองค์ข้อมูลสำคัญในการศึกษาคือ ตัวบทกวีที่ได้รับรางวัลพานแว่นฟ้า ตั้งแต่ปี พ.ศ.2546-2555 จำนวน 113 บท

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิเคราะห์ตัวบทกวีทั้งหมด พบว่า บทกวีการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้าได้นำเสนอภาพเสนอของประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน ใน 5 ประเด็นที่สำคัญ คือ

1.ภาพเสนอประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทยในแบบฉบับ (Model) เดียวกับประวัติศาสตร์การสร้างชาติไทย

บทกวีประมาณ 19 ตัวบท นำเสนอภาพประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทยที่น่าสนใจคือทั้ง 19 ตัวบท มีท่วงทำนองในการเล่าเรื่องแบบเดียวกัน คือขึ้นต้นด้วยการกล่าวถึงวีรกรรมของคนรุ่นก่อน แล้วลงท้ายด้วยการชี้แนะให้คนรุ่นหลังดูแลรักษาสิ่งที่คนรุ่นก่อนสร้างไว้ให้ ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งการชี้แนะสั่งสอนโดยตรง และกระทำโดยนัยยะของการย้าเตือนให้ตระหนักถึงคุณค่าของประชาธิปไตยและวีรกรรมของคนรุ่นก่อน

ในส่วนของการกล่าวถึงวีรกรรมของคนรุ่นก่อนนั้นมักเป็นไปด้วยน้ำเสียงของการสดุดีวีรกรรม และ “คนรุ่นก่อน” ซึ่งได้รับการกล่าวถึงวีรกรรมมากที่สุดคือ “ประชาชน” ผู้สละชีวิตเลือดเนื้อเพื่อประชาธิปไตย รองลงมาคือ “คณะราษฎร” และ “พระมหากษัตริย์” จนกล่าวได้ว่าการพรรณนาเชิดชูวีรกรรมของคนรุ่นก่อนเพื่อต่อย้ำให้คนรุ่นหลังตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งที่คนรุ่นก่อนสร้างไว้ นั้นเป็น “สูตรสำเร็จ” ของเรื่องเล่าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยในตัวบทกวีการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า และในบางตัวบท “สิ่ง” ที่คนรุ่นก่อนสร้างไว้ให้นั้นไม่เพียงหมายถึง “ประชาธิปไตย” แต่กินความหมายกว้างไปถึง “ความเป็นชาติไทย” ด้วย การคงอยู่ของประชาธิปไตย เท่ากับการคงอยู่ของความเป็นไทยด้วย เช่นที่ปรากฏในตัวบท “ไทยไม่สิ้นความเป็นไทย” (มิ่งขวัญ กิตติวรรณกร, รวบรวมวรรณกรรมการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า ครั้งที่ 2: 232-233)

“สุขสงบทั่วแผ่นดินสิ้นต่อสู้
รัฐสภาอ้างมั่นนิรันดร์ไป
หยดเลือดไม่ชุ่มหล้า
รัฐสภาคู่ธานี

ประชาธิปไตยคงอยู่คู่สมัย
ด้วยหัวใจทุกดวงห่วงแผ่นดิน
หยาดน้ำตาไม่หลังริน
ไทยไม่สิ้นความเป็นไทย”

ไม่เพียงเท่านั้น “ความเป็นไทย” และ “ประชาธิปไตย” ยังถูกตัวบทวิภาษวาทานแนวฟ้าหลอมรวมให้เป็นเรื่องเดียวกับ “การเลิกทาส” และ “วีรกรรมของกษัตริย์” เช่นที่ปรากฏในตัวบท “ใต้ฟ้าเดียวกัน” (บุญชัย ต้นสกุล, วาระการเลือกตั้งวาทานแนวฟ้า ครั้งที่ 2: 230-231)

ภาพประชาธิปไตยฉายแจ่มชัด	บทบัญญัติแจ้งจรรยาบรรณใหม่
เมื่อตัวแทนอาณานิคมไทย	ขอรับใช้ทำงานด้านสภา
ร่วมมือสร้างเสริมไทยในทุกด้าน	บริหารขวานทองไกลก้องหล้า
สมกับได้ถวายสัตย์ปฏิญาณ	เพื่อประชาเพื่อชาติประกาศตัว

ตัวบทพรรณนาถึงประวัติศาสตร์อาจหาญของคนรุ่นก่อน ซึ่งก็คือกษัตริย์ผู้ประกาศเลิกทาสอันเป็นหมุดหมายเริ่มต้นของเสรีภาพ และคณะราษฎรผู้ให้กำเนิดประชาธิปไตย ทำให้วีรกรรมเลิกทาสสมัยรัชกาลที่ 5 อยู่ใน “สายธารประวัติศาสตร์” เดียวกับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 คือสายธารประวัติศาสตร์ชาติไทยที่หลอมรวมเป็นหนึ่งเดียวกับสถาบันกษัตริย์ ดังที่เน้นภาระหน้าที่ของนักการเมืองซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชนว่าควรทำงานรับใช้ประชาชนด้านสภา ร่วมมือพัฒนาสร้างเสริมประเทศให้สมกับที่ได้ “ถวายสัตย์ปฏิญาณ” ไว้กับพระมหากษัตริย์ และการทำหน้าที่ตามที่ได้ถวายสัตย์ปฏิญาณต่อพระมหากษัตริย์นั้นมีความสำคัญเสมอกับการทำงานรับใช้ชาติและประชาชน ทั้งยังสามารถตีความได้ว่ากษัตริย์มีบทบาทหน้าที่ในการสนับสนุนค้ำจุนระบอบประชาธิปไตย หรือไปกันได้อย่างแนบสนิทกับประชาธิปไตยนั่นเอง นอกจากนี้ยังมีการใช้ “ท้องฟ้า” เป็นอุปลักษณ์ (Metaphor) สื่อถึงประชาธิปไตย ประชาชนอาศัยอยู่ “ใต้ฟ้าประชาธิปไตย” ซึ่งเป็นการเปรียบในท่วงทำนองเดียวกับการเปรียบพระมหากษัตริย์เป็นท้องฟ้าที่คอยคุ้มหัวประชาชนไทย กลายเป็นว่าท้องฟ้าเปรียบเป็นสถาบันกษัตริย์ ขณะเดียวกันก็เปรียบเป็นประชาธิปไตยด้วย จึงเป็นการตอกย้ำว่ากษัตริย์กับประชาธิปไตยคือแผ่นฟ้าที่สูงส่งเดียวกัน จากนั้นตัวบทไม่ลืมนำเสนออรรถลักษณะ (Seme)³ ความเป็นไทยที่ถูกประกอบสร้างในตัวบทให้เต็มสมบูรณ์ด้วยการปิดท้ายด้วยการชี้แนะให้คนไทยทุกคนนึกถึงความเป็นคนไทยด้วยกัน โดยให้ช่วยกัน “จุด” สภาไทยให้เต็มแรงบนฐานของความสมัครสมานสามัคคีแบบไทยๆ

³ อรรถลักษณะ (seme) หมายถึงคุณสมบัติต่างๆ อันเป็นนัยสำคัญที่ประกอบกันเข้าเป็นภาพเสนอของสิ่งนั้นๆ สำหรับวรรณกรรมศึกษา อรรถลักษณะที่ได้จากการวิเคราะห์จะบ่งบอกถึงความหมายเชิงคติความเชื่อทางสังคมที่สื่อโดยเรื่องเล่านั้นๆ

“นั่นก็ไทยนี่ก็ไทยใช้ใครอื่น	ช่วยพลิกฟื้นถิ่นไทยในทุกแห่ง
อุดมวาสนาไทยให้เต็มแรง	มุ่งขันแข่งพัฒนาค่าแห่งคน
โซ่ตรวนแห่งผองทาสชาติสะบัน	ปลุกความฝันวันใหม่อย่างได้ผล
ไทยคือไท้ไท้ทาสประกาศตน	ยืนอยู่บนศักดิ์ศรีพื้น้องไทย”

เช่นนี้จึงตีความได้ว่า ประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยในฉบับนี้ ทั้งการเลิกทาส และการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 เป็นหน้าหนึ่งของประวัติศาสตร์การสร้างชาติไทยด้วย ตัวบทจึงชี้แนะให้ช่วยกันดูแลรักษาประชาธิปไตยบนฐานของการคำนึงถึงความเป็นคนไทยด้วยกันและความสมัครสมานสามัคคีแบบพี่น้องกัน

เช่นเดียวกับตัวบท “กว่าจะมีวันนี้” (ชัชพล จรกลิน, วรรณกรรมการเมือง รางวัลพานแว่นฟ้า ครั้งที่ 2: 228-229) ที่ใช้ “ธงไตรรงค์” เป็นสัญลักษณ์ (Symbol) สื่อความเป็นชาติที่มีศาสนาและพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประกอบ

ประชาธิปไตยในวันนี้...	ผ่านร้อนหนาวมาก็ปีและก็ฝน
ก็ศพเล่าล้มหายตายก็คน	สูญเสียก็วีรชนกว่าเบ่งบาน
แม่นรอยเลือดเหือดแห้งไร้แห่งหาย	แต่กลับกลายเป็นบทเพลงบรรเลงขาน
เป็นประวัติศาสตร์หน้าหนึ่งตราตรึงนาน	ถ่ายทอดตราบลูกหลานชั่ววันรันดร์
ทั้งหยดหยาดน้ำตาเคยบำไหล	ณ บรรณพิภพไทยเพื่อกล่อมขวัญ
ท้องถนนแลท้องฟ้าล้วนจาบัลย์	ปลุกชีวิตให้ตื่นฝันมองความจริง
ผ่านมาหลายทศวรรษ...ลมพัดพลิว	ธงไตรรงค์สะบัดพลิ้ววันหวิวยิ่ง
รัฐธรรมนูญร่างใหม่ให้เพริศพรัง	โดยหมายเป็นที่พึงพิงของมวลชน

“คนรุ่นก่อนเอาชีวิตเลือดเนื้อเข้าแลกเพื่อประชาธิปไตย คนรุ่นหลังจึงต้องร่วมแรงร่วมใจกันปกป้องแผ่นดินไทย อย่าให้ใครมาฉ้อฉลปล้นแผ่นดินได้” ประชาธิปไตยกับความเป็นชาติไทยจึงแยกกันไม่ออก ประวัติศาสตร์การต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยของคนรุ่นก่อนจึงกลายเป็นเรื่องเดียวกับประวัติศาสตร์การต่อสู้เพื่อเอกราชของชาติไทย การชี้แนะให้คนรุ่นหลังตระหนักถึงวีรกรรมในการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยของคนรุ่นก่อน จึงไม่แตกต่างจากการชี้แนะให้ตระหนักถึงวีรกรรมการต่อสู้กับข้าศึกศัตรูเพื่อปกป้องประเทศชาติบ้านเมืองนั่นเอง

ยังปรากฏตัวบทที่ทำให้ประชาธิปไตยเป็นเรื่องเดียวกับ “รัฐ” หรือ “ความเป็นชาติ” และเป็นเรื่องเดียวกับ “ราชวงศ์จักรี” หรือ “สถาบันกษัตริย์” รวมถึงเป็นเรื่องเดียวกับ “ความเป็นไทย” เช่นในตัวบท “สิทธิของปวงชนบนแผ่นดิน” (วคินี ศัลยคุปต์, วรณกรรมการเมืองพานแว่นฟ้า ครั้งที่ 4: 156-157)

ได้ระบอบประชาธิปไตยได้ร่มรัฐ	ได้ร่มฉัตรวงศ์จักรีที่สูงส่ง
ได้เอกลักษณ์หลักไทยธงไตรรงค์	ชาติยืนยงดำรงมั่นนिरันดรกาล

นอกจากนี้ ดังจะเห็นว่าเรื่องเล่าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทย ในตัวบทวิการเมืองราชวัลพานแว่นฟ้าที่กล่าวมานี้ เต็มไปด้วยการใช้ “เลือด” เป็นสัญลักษณ์ซึ่งบรรจุไว้ทั้งความหมายเบื้องต้นหรือความหมายตรงและความหมายแฝง “เลือด” ในความหมายตรงก็คือของเหลวสีแดงที่ไหลเวียนอยู่ภายในร่างกายมนุษย์ หรือสัตว์ และจะหลั่งไหลออกสู่ภายนอกเมื่อเกิดช่องทาง เช่น เกิดบาดแผลบนร่างกาย ส่วนความหมายแฝง “เลือด” ไม่ได้เป็นเพียงของเหลวสีแดง แต่ถูกบรรจุไว้ด้วยความหมายที่ซับซ้อน เช่น ความเจ็บปวด ความตาย การเสียสละ ความเป็นชาติ และความเป็นไทย จนกล่าวได้ว่า เรื่องเล่าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทยนั้นเป็นเรื่องเล่าเชิงประวัติศาสตร์ “ฉบับเปื้อนเลือด” อันเป็นการเล่าเรื่องในแบบฉบับเดียวกับเรื่องเล่าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์การสร้างชาติไทย ที่ปรากฏอยู่ในหนังสือเรียนหรือตำราประวัติศาสตร์ รวมถึงวรรณกรรมประเภท ยกตัวอย่างวรรณกรรมแห่งการสร้างชาติขึ้นสำคัญอย่าง “เพลงชาติไทย” (คำร้อง-พันเอกหลวงสารานุประพันธ์, ทำนอง-พระเจนดุริยางค์)

ประเทศไทย รวมเลือดเนื้อชาติเชื้อไทย เป็นประชารัฐ ไผทของไทยทุกส่วน
อยู่ดำรงคงไว้ได้ทั้งมวล ด้วยไทยล้วนหมายรักสามัคคี ไทยนี้รักสงบ แต่ถึงรบไม่ขลาด
เอกราชจะไม่ให้ใครข่มขี่ สละเลือดทุกหยาดเป็นชาติพลี เถลิงประเทศชาติไทยทวีมีชัย ชโย

“เลือด” ปรากฏอยู่ในเพลงชาติไทยถึง 2 ครั้ง คือในวรรค “รวมเลือดเนื้อชาติเชื้อไทย” และ “สละเลือดทุกหยาดเป็นชาติพลี” และทั้งสองครั้ง “เลือด” ถูกใช้เป็นสัญลักษณ์หรือหน่วยสื่อความหมายที่สื่อถึงความหมายใน 2 ระดับ คือทั้งระดับความหมายตรงและความหมายแฝง เช่นเดียวกับเรื่องเล่าประวัติศาสตร์ประชาธิปไตย ในบทกวีราชวัลพานแว่นฟ้า “ภาพเสนอของชาติไทย” ในเพลงชาติไทยฉบับนี้ จึงไม่ใช่เพียงผืนแผ่นดินหรืออาณาเขตของราชอาณาจักรไทยดังที่ปรากฏในแผนที่เท่านั้น หากแต่คือ

ผืนแผ่นดินอันเข้มขลัง ศักดิ์สิทธิ์ ที่หลอมรวมเอาเลือดเนื้อและจิตวิญญาณของคนรุ่น
บรรพบุรุษไว้ด้วยกัน ผืนดินแห่งความเป็นชาติไทยนี้จึงหมายถึงความมีที่มาอันเก่าแก่
เป็นมรดกอันล้ำค่าที่กว่าจะได้มาคนรุ่นก่อนต้องสละเลือดเนื้อสละชีวิตไปมากมาย
มีความเข้มข้นทางสายเลือด และความสมัคปรสมสามัคคี คนรุ่นหลังจึงต้องตระหนัก
ในบุญคุณของคนรุ่นก่อนและรักและหวงแหนชาติไทยนี้ไว้เท่าชีวิต เช่นเดียวกับที่ปรากฏ
ในเพลงปลุกใจชิ้นเอกอย่าง “เราสู้” บทเพลงพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ซึ่งใช้ “เลือด” ในการสร้างความตระหนักในความเป็น
ชาติและความเป็นไทย รวมถึงสัจดีวีรกรรมของคนรุ่นบรรพบุรุษเช่นกัน

บรรพบุรุษของไทยแต่โบราณ	ปักบ้านป้องเมืองคุ้มหย้า
เสียเลือดเสียเนื้อมิใช่เบา	หน้าที่เรารักษาสืบไป
ลูกหลานเหลนโหลนภายหน้า	จะได้มีพสุธาอาศัย
อนาคตจะต้องมีประเทศไทย	มียอมให้ผู้ใดมาทำลาย
ถึงฆ่าล้างโคตรก็ไม่หวั่น	จะสู้กันไม่หลบหนีหาย
สู้ตรงนี้สู้ที่นั่นสู้จนตาย	ถึงเป็นคนสุดท้ายก็ลองดู
บ้านเมืองเราเราต้องรักษา	อยากทำลายเชิญมาเราสู้
เกียรติศักดิ์ของเราเราเชิดชู	เราสู้ไม่ถอยจนก้าวเดียว

จากตัวบทกวีรางวัลพานแว่นฟ้าที่ยกมากล่าวถึงทั้งหมด เปรียบเทียบกับ
เพลงชาติไทยและเพลงพระราชนิพนธ์เราสู้ หากผู้อ่านไม่ทราบมาก่อนว่าตัวบทกวีกำลัง
พูดถึงประชาธิปไตย เพราะเป็นบทกวีการเมืองที่ถูกบังคับให้สนับสนุนประชาธิปไตย
ผู้อ่านอาจเข้าใจว่ากำลังอ่านบทกวีที่พูดถึงประวัติศาสตร์การสร้างชาติไทยได้เช่นกัน

จากที่กล่าวมา อาจสรุปได้ว่า ท่วงทำนองของเรื่องเล่าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์
ประชาธิปไตยไทยในบทกวีการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้าและเรื่องเล่าเกี่ยวกับ
ประวัติศาสตร์การสร้างชาติในเพลงชาติไทยและเพลงพระราชนิพนธ์เราสู้ นั้นต่างเป็น
เรื่องเล่าใน “แม่บทประวัติศาสตร์ราชาชาตินิยม” ซึ่งเป็นเรื่องเล่าที่ดำเนินเรื่องอยู่
ภายใต้ฐานความคิดแบบคู่ตรงข้าม (Binary Opposition) คือมีฝ่าย “ธรรมะ” กับฝ่าย
“อธรรม” หรือมี “พระเอก” กับ “ผู้ร้าย” ในเรื่องเล่าแบบราชาชาตินิยมเก่า ฝ่ายธรรมะ
หรือฝ่ายพระเอกคือชาติไทย ภายใต้การนำของวิรัชชัยย์ ส่วนฝ่ายอธรรมคือต่างชาติ
ซึ่งเปรียบเหมือนยักษ์มารเข้ามารุกรานรังแกฝ่ายธรรมะซึ่งไม่เคยไประรานใคร

ฝ่ายธรรมะจึงมีความชอบธรรมในการปกป้องตนเองทุกวิถีทาง และแล้วด้วยความสามารถอันเลิศล้ำของวีรกษัตริย์ รวมถึงการเสียสละชีวิตและเลือดเนื้อของประชาชนคนรุ่นก่อน ฝ่ายธรรมะจึงปกป้องบ้านเมือง รักษาเอกราชเอาไว้ได้ ยิ่งความภาคภูมิใจมาสู่คนไทยทั้งชาติ ส่วนเรื่องเล่าแบบราชาชาตินิยมใหม่นั้น ฉากและตัวละครอาจถูกปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น เรื่องเล่าเกี่ยวกับเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ฝ่ายธรรมะคือนักศึกษาที่ต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย ขณะที่ฝ่ายธรรมเปลี่ยนจาก “ภัยภายนอก” หรือต่างชาติผู้รุกราน มาเป็น “ภัยภายใน” หรือเผด็จการทรราช แต่วีรบุรุษตัวจริงคือสถาบันกษัตริย์ที่เข้ามาระงับเหตุ ทำให้สถานการณ์สงบ ไม่เกิดความรุนแรง ประชาชนไม่เสียเลือดเนื้อ เช่นเดียวกับเหตุการณ์พฤษภา 2535 ส่วนเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ 2519 นั้น ถูมองว่า ประวัติศาสตร์ราชาชาตินิยมไม่มีที่ว่างให้แก้ความทรงจำ 6 ตุลาฯ เพราะประวัติศาสตร์ 6 ตุลาฯ ไม่มีทางประนีประนอมกับอุดมการณ์ราชาชาตินิยม (ธงชัย วินิจจะกุล, “ประวัติศาสตร์ไทยแบบราชาชาตินิยม” ,ศิลปวัฒนธรรม, พฤศจิกายน 2544.)

ลักษณะเช่นนี้ปรากฏอยู่ในเรื่องเล่าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทย ที่ถูกนำเสนอในบทกวีการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้าอย่างชัดเจน ดังได้กล่าวไปว่าเรื่องเล่าในบทกวีส่วนใหญ่พาตึงถึงเหตุการณ์การลุกขึ้นสู้กับเผด็จการของประชาชนครั้งสำคัญอย่าง 14 ตุลา, 6 ตุลา และพฤษภาฯ 2535 มีการกล่าวถึงเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 และการเลิกทาสในสมัยรัชกาลที่ 5 บ้างประปราย ฝ่ายธรรมะของเรื่องเล่าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยในบทกวีการเมืองพานแว่นฟ้าจึงย่อมคือ “วีรบุรุษวีรสตรี” ที่สละชีวิตเลือดเนื้อเพื่อรักษาประชาธิปไตยเอาไว้ พร้อมกันนี้ก็มีการพ่วงเอาวีรกษัตริย์อย่างรัชกาลที่ 5 และคณะราษฎรมาในขบวนด้วย ขณะที่ฝ่ายธรรมคือผู้นำเผด็จการทรราชซึ่งถูกนำเสนออย่างพรวดเด้ง การทำให้วีรชนคนรุ่นก่อนที่สละชีวิตต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย คณะราษฎร และกษัตริย์อยู่ในขบวนฝ่ายธรรมะเดียวกัน คือขบวนประชาธิปไตย เท่ากับเป็นการตอกย้ำวาทกรรมของประวัติศาสตร์ราชาชาตินิยมใหม่นั้นเอง คือพรรณนาถึงวีรกรรมตำนานการต่อสู้ของคนรุ่นก่อนว่าเป็นตำนานที่เปราะเปื้อนไปด้วยเลือดเนื้อและน้ำตา จากนั้นย้าเตือนสั่งสอนให้คนรุ่นหลังตระหนักถึงคุณค่าของ “สิ่ง” ที่คนรุ่นก่อนเอาชีวิตเข้าแลกเพื่อให้ได้มาและดูแลรักษามันไว้ให้ดี กล่าวได้ว่าท่วงทำนองในการเล่าเรื่องดังกล่าวเป็นการนำโครงเรื่องแบบประวัติศาสตร์ราชาชาตินิยมมาใช้เล่าเรื่องประวัติศาสตร์ประชาธิปไตย คือเอาโครงเรื่อง

เก่ามาใส่เนื้อหาใหม่ เรื่องเล่าที่มีเนื้อหาใหม่เกี่ยวกับประชาธิปไตยจึงตกอยู่ภายใต้
อุดมการณ์ของประวัติศาสตร์แบบราชาชาตินิยม ทำหน้าที่ตอกย้ำสืบทอดอุดมการณ์
แบบราชาชาตินิยมไปในที่สุด

นอกจากนี้ ตัวบทจำนวนหนึ่งยังทำให้ความหมายของประชาธิปไตยหลอมรวม
กับความหมายของความเป็นชาติไทย แก่นสารของประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทยจึง
เป็นเรื่องเดียวกับแก่นสารของประวัติศาสตร์ชาติไทยหรือประวัติศาสตร์การสร้างชาติ
การตอกย้ำให้คนรุ่นหลังดูแลรักษาประชาธิปไตยจึงเป็นเรื่องเกี่ยวกับการตอกย้ำให้
รักษาเอกราชของชาติไทยหรือดูแลรักษาแผ่นดินไทยเอาไว้สืบไป

กล่าวโดยสรุป ภาพเสนอของประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทยในบทวิ
การเมืองรางวัลพานแว่นฟ้าเป็นเรื่องเล่าในแบบฉบับเดียวกับประวัติศาสตร์การสร้าง
ชาติไทย ที่อยู่ภายใต้การกำกับของอุดมการณ์ราชาชาตินิยม เป็นอีกหนึ่งใน “ชุดก”
หรือ “คอลเล็กชัน” (Collection) ของประวัติศาสตร์ราชาชาตินิยม หลอมรวมเรื่อง
ประชาธิปไตยให้เป็นเรื่องเดียวกับความเป็นชาติ และหลอมรวมการต่อสู้เพื่อ
ประชาธิปไตยของวีรบุรุษวีรสตรีทั้งหมดให้อยู่ในหมวดวีรบุรุษของชาติ ภายใต้การนำ
หรือการเป็นต้นแบบของวีรกษัตริย์

2. ประกอบสร้างนิยามประชาธิปไตยไทยให้เป็นหนึ่งในมรดกแห่งความเป็นไทย

บทวิอีกประมาณ 20 ตัวบท มีเนื้อหาเชิดชู “ความเป็นไทย” โดยยกย่อง
สังคมไทยในอดีตว่าเป็น “สังคมอุดมคติ” หรือเป็น “สังคมแม่แบบ” ที่เปี่ยมไปด้วยวิ
วัฒนธรรมไทยอันงดงาม ไปพร้อมกับการฉายภาพอันอัปลักษณ์ของสังคมปัจจุบัน
ซึ่งอุดมไปด้วยปัญหา เช่น ปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง ปัญหาสังคมเสื่อมทราม
ด้วยนักการเมืองและทุนนิยม โดยโครงเรื่องในตัวบทเกือบทั้งหมดวางอยู่ในวิธีคิดแบบ
คู่ตรงข้าม (Binary Opposition) ที่เลือกชูข้างหนึ่งและกดอีกข้างหนึ่ง สังคมไทยในอดีต
ถูกนำเสนอในมิติของสังคมสีขาว เป็นสังคมแห่งความหมดจดงดงามไร้ที่ติ ขณะที่สังคม
ปัจจุบันถูกนำเสนอในมิติของสังคมสีดำที่เต็มไปด้วยปัญหาต่างๆ นานา ยกตัวอย่างเช่น
ตัวบท “นี่หรือคือประเทศชาติของข้าพเจ้า” (เจริญขวัญ, รางวัลพานแว่นฟ้า ครั้งที่ 10:
171-172)

นี่หรือคือประเทศของข้าพเจ้า
สลดแสงแห่งวันทุกวิญญาณ

ล่มสลายได้เจือมเงาความร้าวฉาน
ไม่เหลือดอกไม้อันบานแล้ววันนี้

นี่หรือคือแผ่นดินของข้าพเจ้า	ดื่มร่ำกรำความเศร้าไปทุกที่
เปลี่ยนผ่านสู่ทฤษฎี-ทุกซ์ทวี	สิ้นไร้วิถีอันเคยงาม
นี่หรือคือบ้านเกิดของข้าพเจ้า	ความรุนแรงแผ่เร้าเข้าหยาบหยาบ
ความชิงชังคั่งคุปะทุลาม	เช่นฆ่ากันในนามอธิปไตย

สิ่งที่น่าสนใจคือ บทกวีที่มีสายสะพายประชาธิปไตย กำลังพูดถึงเรื่องประชาธิปไตยของตัวบทด้วยท่วงทำนองอาดูรต่อ “วิถีอันเคยงาม” ของสังคมไทยในอดีต และตั้งคำถามว่าจะสร้างชาติได้อย่างไรภายใต้ความแตกแยก ผู้คนมีแต่ความเกลียดชังกัน

จะสร้างชาติได้อย่างไรในถ้ำธูลี	ท่ามกลางผลิดอกไม้-จะได้ไหม
ข้าพเจ้าจึงหลงทางกลางเมืองไทย	ที่เปลี่ยนไปแปลกปนจนทูลักษณ์
แผ่นดินแยกแตกร้างในเงาตนเอง	ถึงไหมเพลงศพเร้าเข้าแตกหัก
นี่หรือคือบ้านอันแสนรัก	หลงเหลือเพียงซากปรักหักพัง
นี่หรือคือมาตุคามแห่งข้าพเจ้า	ล้วนฝุ่นเถ้าจากศพทบทกลบฝัง
ทุกหัวใจเคลือบอาบฉาบความชิง	กระหน่ำเสียงปืนปัง-ก็พังพับ!
ข้าพเจ้าจึงหลงทางระหว่างหน	มีดมนราวตะวันนั้นแตกดับ
เราต่างพ่ายบนซากรอยความย่อยยับ	มิเหลือใดให้ต้องจับกับพຸ່ງนี้

ความเป็นไทยและความเป็นชาติที่ถูกนำเสนอในตัวบทนี้ จึงผูกโยงอยู่กับวิถีวัฒนธรรมไทยแต่เดิมที่ตัวบทยกย่องว่า “งาม” แต่ปัจจุบันคงเหลือแต่ความ “เคยงาม” เท่านั้น

หรือตัวบท “นาฬิกา” (วิสุทธ์ ขาวเนียม, วรรณกรรมการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า ครั้งที่ 4: 152-153) ที่แสดงท่าทีแบบเดียวกัน คืออาดูรต่อสังคมในอดีตที่ถูกทำลายลงไปแล้ว

นาฬิกาสงคราม...	นวัตกรรมของหินห้ามเทียมกระหาย
เข็มเวลาจากกระดูกของคนตาย	แกว่งลูกตุ้มกะโหลกร้ายเพลงเปลวไฟ
เพียงหยดเลือดหยดแรกแตกดอกสี	ก็เริ่มต้นมิคสัญญียุคสมัย
สรวงสวรรค์รักละมุนอบอุ่นไ	ลุ่มสุốiกลางเล่ห์ห่อวี

ตัวบทเสียดสีว่านาฬิกาสงครามนี้เป็นผลผลิตของการพัฒนาในโลกสมัยใหม่ ซึ่งมีความเห็นกระหายเป็นแรงบันดาลใจ นาฬิกาสงครามนี้ใช้กระดูกคนตายเป็นเข็มนาฬิกา ใช้หัวกะโหลกเป็นลูกตุ้มที่แกว่งไกว ทุกโมงยามที่เข็มนาฬิกากระดิกย่อมมีคนตายลง

ทุกครั้งที่ถูกดุ่มแกว่งไกว เปลวไฟสงครามอันร้อนระอุก็ลุกโชนขึ้น ตัวบทชี้ว่า สงครามนำมาซึ่ง “มิกสัญญู” ทำให้สังคมที่เคยสงบสุขดังสรวงสวรรค์กลายเป็นนรกอเวจี

บุปผชาติข้าชอกทั้งดอกหอม	ปวงผึ่งภู่อู่ถนอมเตลิดหนี
พิลาปราพันพิลาป อาบผงคลี	ธาร ภู พุ่ง รุ่งสี สะท้านตรม
คู่ตาทารกสะทกตื่น	หวาดแต่เสียงเปรี๊ยะปืนระเบิดขรม
ละอองกลืนดินประสิวโนพลีวลม	สะกดข่มอนาคตอันงดงาม
พลเมืองแห่งแดนดินคลั่งกลืนศพ	เปลี่ยนวิถีสุขสงบมาแบกหาม
แต่ซากชีพชีตชูปหลากรูปนาม	ฝังกลบดินก่อนย่ำยามนอนเยิ้มเยือน
โลกสานติดกแตกแหลกสลาย	โลกของเหตุการณ์ร้ายยิ่งกรายเคลื่อน
ประวัติศาสตร์ฉบับเลือดเดือดปีเดือน	ถูกเขียนขึ้นบนสันเขื่อนหยาดน้ำตา

ความงามของวิถีวัฒนธรรมไทยในอดีตในตัวบทนี้ ถูกแทนด้วย “บุปผชาติ” ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความสวยงาม สดชื่น มีกลิ่นหอม

นาฬิกาสงครามกระดิกเข็ม	การต่อสู้ยั้งขันเข้มการเข่นฆ่า
ใจประเทศ-โบราณสะท้านชะตา	รอช่วงล่องลาความเรื่องไร
เมื่อสงคราม (งานฉลองของญาติ)	นำมาซึ่งมิกสัญญูญุคสมัย
พลเมืองกลางคาวกลืนศพสิ้นใจ	ก็เคว้งคว้างร้างไร้หวังตระการ
กลางเกลียวคลื่นขึ้นทุกซัที่รูกอบ	เพลงสงครามสนามรบอันเหี้ยมหาญ
กระหึ่มกลบเพลงบุปผาระย้าบาน	ทั้งกลบสิ้นแก่นสาร “ประชาธิปไตย”

จะเห็นว่าตัวบทนำเสนอความคิดวิพากษ์สังคมสมัยใหม่ที่เต็มไปด้วยการพัฒนาใหม่ๆ เต็มไปด้วยนวัตกรรมใหม่ๆ ว่าสุดท้ายแล้วจะทำให้เกิดการแก่งแย่งแข่งขัน ความต้องการอย่างหื่นกระหายของผู้คนจะทำให้เกิดความขัดแย้งกระทั่งนำมาซึ่ง “สงคราม” ที่จะทำลายทุกสิ่ง มิพักต้องพูดถึงประชาธิปไตย ตัวบทแสดงน้ำเสียงอย่างชัดเจนว่า ประชาธิปไตยจะถูกทำลายในสังคมสมัยใหม่ที่ผู้คนมีแต่ความหื่นกระหาย

เมื่อชักนำว่าสังคมปัจจุบันนั้นเลวร้าย เนื่องจากถูกทำลายความบริสุทธิ์ดั้งเดิมลงไปแล้ว ตัวบทจำนวนหนึ่งยังได้ชี้ตัว “ศัตรูสำคัญ” ที่ทำลายความดีงามของวิถีวัฒนธรรมไทยในอดีตไว้ตรงกันโดยไม่ได้นัดหมาย อันได้แก่ สงครามและความขัดแย้งทุนนิยมและโลกาภิวัตน์ นักการเมืองและการเลือกตั้ง โดยตัวบทส่วนใหญ่ยังไม่ชี้ตัวศัตรู

ผู้ทำลายวิถีวัฒนธรรมชุมชนของสังคมอดีตอย่างเดี่ยวๆ แต่ศัตรูทั้งหมดมักถูกกล่าวโทษอย่างปนเปื้อนในตัวเองด้วยกัน รวากับทั้งสามทำงานสอดรับประสานกันเป็นทีมเวิร์ก (Team Work) เช่น ตัวบท “คุยกับแม่” (ปณิธิ ภูศรีเทศ, รวมวรรณกรรมการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า ครั้งที่ 5: 171) ที่นำเสนอความภาพความเปลี่ยนแปลงผ่านบทสนทนาของ “แม่กับลูก” บทสนทนาของผู้เป็นแม่พยายามเสนอภาพสังคมปัจจุบันเปรียบเทียบกับภาพความสวยงามในอดีตเพื่อให้เห็นความเปลี่ยนแปลงแบบขาว-ดำ ทั้งยังลงน้ำหนักให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นมันมากมายอย่างไม่เคยเกิดขึ้นขนาดที่ว่าชั่วชีวิตของหญิงชราคนหนึ่งไม่เคยได้เห็นมาก่อน น้ำเสียงของแม่จึงเต็มไปด้วยความสิ้นหวัง

เมฆทะมึนมีดครีมนเคลื่อนคลุมฟ้า	ณ บ้านนาหน้าแล้งแห้งน้ำฝน
วิปริตผิดฤดูสัปดาห์	ลงยั้งวนวกเวียนเปลี่ยนทิศทาง
ใต้ถุนบ้านบนแคร่ มีแม่-ฉัน	เรื่องคุยกันสับสนจนหมองหมาง
แม่บอก “ลวงซรดาฟ้าฟาง	หลายหลายอย่างพึงได้เห็นเรื่องเช่นนี้
...สาวหนุ่มหนีนางเข้ากรุง	ทั้งท้องทุ่งร้างร้างเป็นทุ่งผี
กงล้อเกวียนพังพายนานหลายปี	กงล้อเทคโนโลยีขยับ
รั้วชะอมล้มหายกลายเป็นปูน	มิตรภาพสาบสูญสิ้นเสร็จสรรพ
ภาพลงแขกทำนาเลื่อนลาลับ	มือที่จับมือมันเริ่มสั่นคลอน

ตัวบทนี้ชี้ตัวคนผิดอย่างไม่กระมิดกระเมี้ยนว่าคือวัตถุนิยมและนักการเมืองนายทุน โดยเฉพาะนักการเมืองนายทุนเจ้าของนโยบายแปลงสินทรัพย์เป็นทุน

วิถีชุมชนพึ่งตนเอง	วัตถุนิยมเข้มแข็งจนแน่นง่อน
เพลงกล่อมหาล้าลวนบรรเลงเพลงเร้าร้อน	เอื้ออาทรก็แสวงทำเพียงจำลอง
จำใจแปลงสินทรัพย์กับนายทุน	มัวหมกมุ่นกัวยืมยามขัดข้อง
ทั้งแบมืออนรอรอเงินทอง...”	แม่บอกต้องเห็นกันแล้ววันนี้

ระบอบการเลือกตั้งกลายเป็นช่องทางให้ “ผี” เข้ามาสูบกินบ้านเมือง

เพราะถูกลวงถูกหลอกบอกให้เลือก	ถูกขับไล่ใส่เสื้อลั่นศกดีศรี
เลือกตัวแทน-แทนตัวไปต่อตี	ได้แต่ผีผอมซูบสูบบ้านเมือง

เมื่อเสนอภาพอย่างชัดเจนแล้วว่า สังคมในอดีตคือสังคมสีขาว ส่วนสังคมปัจจุบันที่ถูกทำลายลงด้วยศัตรูตัวสำคัญจนพังพินาศย่อยยับไปแล้วคือสังคมสีดำ

ตัวบทพานแว่นฟ้ายังไม่ลืมนเสนอทางออกจากสังคมอันอัปลักขณ์นั้นไว้ด้วย โดยทางออกที่ปลอดภัยที่สุดคือการกลับไปหาสังคมอดีต หรือกลับไปหา “ความเป็นไทย” ซึ่งกระทำได้สองแบบ คือ หนึ่ง หวนกลับไปหาสังคมอดีตแบบเต็มรูปแบบ หรือใช้สังคมอดีตเป็นสังคมต้นแบบ โดยไม่จำเป็นต้องมีประชาธิปไตยก็ได้ หากมีแล้วสร้างปัญหา เช่นที่ปรากฏชัดในตัวบท “รีรีข้าวสาร-ลาน อบต.” (สมใจ สมคิด, พรรณกรรมการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า ครั้งที่ 3: 274)

รีรีข้าวสาร ที่บ้านป่า	ถูกเลือกตั้งสั่งล่านาหวาดหวั่น
อบต.นำบ้านตนสู่ทางตัน	เมื่อไหร่จะหวนหันวันร่มเย็น
หมู่บ้านแตกสามัคคีแตกพี่น้อง	เข้าทำนอง “จู้ก่อนใหญ่ให้เด็กเห็น”
เพียงประชาธิปไตยไม่จำเป็น	ถ้าชิงดีชิงเด่นจนเป็นภัย

ตัวบทกล่าวถึงความแตกแยกในชุมชนท้องถิ่น อันเนื่องมาจากการเลือกตั้ง อบต. ความแตกแยกที่เกิดขึ้นนั้นรุนแรงถึงขั้น คนที่เคยเคารพนับถือรักใคร่สามัคคีกัน สามารถเข่นฆ่ากันได้ ตัวบทสรุปว่า หากประชาธิปไตยทำให้เกิดปัญหาเช่นนี้ ไม่จำเป็นต้องมีประชาธิปไตยก็ได้

ส่วนข้อเสนอแบบที่สอง มีลักษณะประนีประนอมกว่า คือไม่ได้เสนอให้กลับไปแบบเต็มรูปแบบ แต่ให้นาคติคำสอนหรือภูมิปัญญาของคนในอดีตกลับมาใช้ใหม่ เช่นตัวบท “สามเฒ่าแห่งชาติ” (กอนกวย, สามเฒ่าแห่งชาติ: 276-277) ที่ใช้ “ก๊อนเส้า” ของ “เตาโบราณ” ในฐานะ “ภูมิปัญญาไทย” อุปมา (Simile) เหมือนสามเสาหลักของชาติ คือเปรียบเหมือนอำนาจบริหาร อำนาจนิติบัญญัติ และอำนาจตุลาการ โดยกล่าวว่าทั้งสามอำนาจล้วนมีคุณค่าต่อการพัฒนาประชาธิปไตยให้มั่นคง และเป็นสิ่งสำคัญคู่ “รัฐธรรมนูญ” จะขาดเสาใดเสาหนึ่งไปไม่ได้ เปรียบเหมือนเตาที่หากขาดก๊อนเส้าไปก๊อนใดก๊อนหนึ่ง หม้อน้ำร้อนบนเตาก็จะคว่ำ น้ำร้อนจะหกเรี่ยราด พานทองของประชาธิปไตยก็จะกลายเป็นแค่วัสดุปั้นปูนให้เด็กป็นเล่น เท่ากับเป็นการอธิบายว่า ภูมิปัญญาไทยเป็นสิ่งทันสมัย ก้าวหน้า และมีความเป็นประชาธิปไตยอยู่ในตัว สามารถนำมาใช้กับสังคมประชาธิปไตยของคนรุ่นปัจจุบันได้

แต่โบราณโบราณนานสมัย	ที่คนไทยสร้าง “เตา” เผาสรรหา
หนึ่งแนวคิดอีกหนึ่งภูมิปัญญา	ใช้ “ก๊อนเส้า” หุงข้าวปลาค่าแห่งครัว
คือก๊อนหินก๊อนดินหรือก๊อนอิฐ	ตั้งเคียงชิดเหลี่ยมสามเส้ามุมเท่าหัว

รับน้ำหนักรมอใดไม่หวั่นกลัว	แม่ไฟลุกท่วมตัวยามสุ่มฝัน
ยิ่งใช้ยิ่งแกร่งยิ่งแข็งแกร่ง	ยิ่งร้อนยิ่งทนไช่ลนฝัน
ยิ่งหุงยิ่งเห็นเป็นค่าคั้น	สามัคคีกลมกลืนทั้งสามแรง

นัยยะที่แฝงอยู่ในข้อเสนอนี้คือ ให้หวนกลับไปหาอดีต โดยไม่ต้องกังวลว่ากลับไปแล้วจะไม่ใช่ประชาธิปไตย เพราะแท้จริงแล้วภูมิปัญญาไทยนั้นมีความเป็นประชาธิปไตยอยู่แล้ว ซ้ำยังเป็นประชาธิปไตยที่เหมาะสมกับสังคมไทยด้วย กล่าวคือ ประชาธิปไตยในภูมิปัญญาไทยนั้นไม่ทำลายความเป็นไทยและไม่ทำลายความเป็นชาติ โดยอรรถลักษณะของความเป็นไทยที่สำคัญประการหนึ่งที่ตัวบทนำเสนอคือ “ความสามัคคี”

เมื่อตัวบทวิพากษ์แนวฟ้าเสนอทางออกให้กลับไปหา “สังคมในอดีต” หรือเสนอให้ใช้ “ความเป็นไทย” แก้ปัญหาอันเกิดจากศัตรูตัวสำคัญดังได้กล่าวมาแล้ว คำถามที่น่าสนใจต่อไปคือ “ความเป็นไทย” หรือ “สังคมในอดีต” ที่ตัวบทวิพากษ์แนวฟ้าจินตนาการถึงนั้น เป็นอย่างไร

จากการศึกษาพบว่า ความเป็นไทยที่ถูกนำเสนอในตัวบทวิพากษ์นั้น คือ ความเป็นไทยภายใต้อุดมการณ์ราชาชาตินิยม กล่าวคือ เป็นสังคมที่สงบร่มเย็นภายใต้บารมีของกษัตริย์ที่มีทศพิธราชธรรม ประเทศชาติเปรียบเหมือนครอบครัว ประชาชนคือญาติพี่น้อง ที่อยู่ร่วมกันอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย มีความสมานฉันท์ เช่นที่ปรากฏชัดเจนในตัวบท “เรือนหลังใหญ่” (จิต ชยากร, รวมวรรณกรรมการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า: 179-181)

ในเรือนหลกมากหมายลูกหลานเหลน	มีกฎเกณฑ์บังคับกำชับสิทธิ์
ในกรอบกฎดงามของความคิด	อยู่ในจิตเรียบง่ายคล้ายผู้นำ
ให้เพียงพอต่อทุกสรรพสิ่ง	สุขแท้จริงคือใจไม่ถล่า
สุขแท้จริงคือใจที่เฟื้องธรรม	สุขแท้จริงคือย้าคำพอเพียง
พอเพียงเลี้ยงชีพใช้ชีวิต	พอเพียงใช้สิทธิ์และใช้เสียง
พอเพียงอย่าทำใจลำเอียง	พอเพียงกับเสียงที่เพียงพอ
อยู่ในเรือนรักเรือนเหมือนพ่อรัก	อยู่ในเรือนต้องตระหนักรักแม่พ่อ
อยู่ในเรือนรักเทือกเถาเหล่ากอ	อยู่ในเรือนอย่าจดจ่อรอเผาเรือน
ฝนตกบ้างช่างฝนทนเปียกบ้าง	แดดส่องร่างช่างแดดร้อนแผดเค็ลื่อน
หนาวลมบ้างช่างลมย่อมรางเลื่อน	น้ำตาเปื้อนตาบ้างก็ช่างตา

“เรือน” ถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ของ “รัฐชาติ” แต่เป็นรัฐชาติที่มีรูปแบบเฉพาะ วรรณลักษณะความเป็นไทยที่ถูกประกอบสร้างผ่านตัวบทนี้คือ สังคมที่มีวิถีวัฒนธรรมงดงาม ประชาชนอยู่กันเหมือนครอบครัว รักใคร่ ประองดอง มีสายสัมพันธ์แน่นแฟ้น ดุจญาติพี่น้อง ยึดหลักพอเพียง มีผู้ปกครองคือกษัตริย์ซึ่งเปรียบเหมือนพ่อที่ปกครองสมาชิกทุกคนในครอบครัวด้วย “ธรรม” เรือนหลังใหญ่จึงอบอุ่น สงบสุข ดุจดั่งพระราช ดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และด้วยบารมีของกษัตริย์ที่ยึดทศพิธราชธรรม ในการปกครองประเทศ ประชาชนจึงอยู่กันอย่าง “อัมบุม” ในเรือนหลังใหญ่

“เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม” พ่อเรือนย่าแน่นหนักประจักษ์ถ้อย
 อนุกระสับสั้งทั้งดงดอย ลูกหลานพลอยอัมมุ่นในบุญเรือน...

เมื่อการพูดเรื่อง “ประชาธิปไตย” ในตัวบทพานแว่นฟ้าอบวลไปด้วยกลิ่นอาย แห่งการโยยหาอดีต ทั้งกลิ่นของประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยที่ปลุกความรู้สึกให้ระลึก นึกถึงการสร้างชาติไทยภายใต้อุดมการณ์ราชาชาตินิยม และการนำประชาธิปไตยไปคลุก รวมกับ “ความเป็นไทย” ภายใต้วิถีวัฒนธรรมอันงดงามสมบูรณ์แบบ จนสร้างภาพ คล้ายกับว่าประชาธิปไตยเป็นองค์ประกอบหนึ่งของความเป็นไทย แม้มีบทวิพากษ์ตัว บทที่ไม่นับรวมประชาธิปไตยไว้ในวิถีวัฒนธรรมชุมชนไทยเก่าเดิมอันสมบูรณ์แบบ และ พร้อมจะกำจัดประชาธิปไตยออกไปหากมันสร้างความระคายเคืองต่อสังคมไทยแบบเดิม ที่สืบทอดกันมาแต่บรรพบุรุษ หากก็มีไม่มาก ตัวบทส่วนใหญ่เสนอให้รักษาความเป็นไทย ไว้โดยยอมผ่อนปรนให้มีการเปลี่ยนแปลงบ้าง และแน่นอนว่าการรับเอา “ประชาธิปไตย” เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของวิถีวัฒนธรรมชุมชนไทย หรือทำให้คตินิยมหรือภูมิปัญญาไทย เข้ากันได้กับประชาธิปไตย หรือสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ ในสังคมประชาธิปไตย สมัยใหม่ ย่อมเป็นวิธีที่ดีที่สุดที่จะใช้อธิบายความเป็นชาติไทยซึ่งไม่ได้ดำรงอยู่อย่าง โดดเดี่ยว แต่เชื่อมโยงเข้ากันได้กับนานาชาติอารยประเทศ และยอมรับหลักการสากลอย่าง “ประชาธิปไตย” ทั้งในแง่ของเงื่อนไขหลักของการประกวด ตัวบทเองก็ยังสามารถพูดได้ว่า เป็นบทกวีที่พูดเรื่องประชาธิปไตยหรือสนับสนุนประชาธิปไตย แม้เนื้อในจะเป็นการ พยายามรักษาความเป็นไทยโดยใช้ประชาธิปไตยเป็นเพียงฉลากปะหน้าก็ตาม

เมื่อเป็นเช่นนี้ นิยามประชาธิปไตยไทยในตัวบทพานแว่นฟ้าจึงถูกประกอบ สร้างเป็น “มรดกแห่งความเป็นไทย” ที่เข้มข้นไปด้วยกลิ่นอายแห่งการเสียดสีละอ้น อาจหาญของกษัตริย์และวีรบุรุษวีรสตรีรุ่นบรรพบุรุษ การเน้นย้ำให้คนรุ่นหลังดูแลรักษา

ประชาธิปไตยไว้จึงมักมีความหมายถึงการดูแลรักษาชาติไทย อันประกอบด้วยชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ด้วย หรืออาจกล่าวได้ว่า นิยาม “ประชาธิปไตย” ที่ตัวบท พหุพจนานุกรมประกอบสร้างขึ้นนั้น ไม่ได้หมายถึงประชาธิปไตยแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังหมายรวมถึงความเป็นชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และสายเลือดเผ่าพันธุ์ความเป็นไทยด้วย กลายเป็น “แพ็คเกจประชาธิปไตยแบบไทยๆ” ที่หลอมรวมกันไว้ด้วยอุดมการณ์แบบราชาชาตินิยม และสืบเนื่องจาก “ประชาธิปไตย” กลายเป็น “มรดก” ความเป็นชาติไทยที่คนรุ่นก่อนเอาชีวิตเลือดเนื้อเข้าแลกเพื่อให้ได้มาและส่งต่อมาสู่คนรุ่นหลังนี้เองที่ทำให้ประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่คนในชาติบ้านเมืองหวังพึ่งพา หวังให้เป็นร่มเงา หวังให้เป็นผืนฟ้าคุ้มหัว บทกวีบางบทจึงยกให้ประชาธิปไตยเปรียบเป็น “ท้องฟ้า” และประชาชนต่างอาศัยอยู่ “ใต้ฟ้าประชาธิปไตย” บางบทหวังว่าจะอยู่อย่างมีความสุข “ได้ร่มรัฐ” “ได้ร่มประชาธิปไตย” และ “ได้ร่มราชวงศ์จักรี” กล่าวคือ รัฐ, ประชาธิปไตย และราชวงศ์จักรีคือสิ่งที่อยู่เหนือหัวประชาชนคนไทย ยิ่งตอกย้ำให้ประชาธิปไตยกลายเป็นสมบัติแห่งความเป็นไทยในมิติเดียวกับชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ได้อย่างไม่เคอะเขิน

กล่าวโดยสรุป นิยามประชาธิปไตยไทยในตัวบทพหุพจนานุกรม ถูกจับยัดใส่หีบมรดกที่คนรุ่นก่อนทิ้งไว้ให้ โดยวางอยู่เคียงข้างชาติ ศาสน์ กษัตริย์ และวิถีวัฒนธรรมความเป็นไทยอันดีงามสมบูรณ์แบบ ด้วยเหตุนี้บทกวีพหุพจนานุกรมส่วนใหญ่ที่นำเสนอประเด็นนี้มักใช้ท่าทีสั่งสอนให้คนรุ่นหลังดูแลหีบมรดกนี้ไว้ให้ดี หากรักษาเอาไว้ได้สังคมไทยก็จะมีแต่ความสงบสุขไปตราบนานเท่านาน แต่หากยามใดที่บ้านเมืองประสบปัญหา ตัวบทก็จะชี้หน้าใส่คนรุ่นหลังว่าเป็นเพราะไม่ดูแลหีบมรดกที่คนรุ่นก่อนสร้างไว้ให้ ไม่เอาแบบอย่างคนรุ่นก่อน ในแง่มุมของประชาธิปไตย การย้าเตือนให้คนรุ่นหลังดูแลประชาธิปไตยไว้ให้ดีในตัวบทกวีพหุพจนานุกรมนั้นเป็นไปเพื่อความมั่นคงของชาติ ทุกอย่างในหีบสมบัติล้วนมีศัตรูตัวเดียวกันคือทุนนิยมและนักการเมืองสามัญนั่นเอง

3.ภาพเสนอของการเลือกตั้งที่เป็นพิษ หรือเป็นศูนย์กลางของปัญหาการเมืองไทย

ตัวบทพหุพจนานุกรม 37 ตัวบท นำเสนอภาพการเลือกตั้งที่เป็นพิษหรือเป็นศูนย์กลางของปัญหาสังคมการเมืองไทยปัจจุบัน อันประกอบด้วยตัวการสองส่วนคือ นักการเมืองเลว และประชาชนไทยโง่ นำไปสู่การสีกกร่อนของความเป็นชาติและความเป็นไทย

อรรถลักษณะความนักรการเมืองไทยในตวับทพานแว่นฟ้าถูกประกอบสร้างผ่านการใช้อุปมาและอุปลักษณ์หลากหลาย ซึ่งล้วนตีความไปในทิศทางเดียวกันว่า นักรการเมืองคือมนุษย์ที่ไว้วางใจไม่ได้ เสื่อมถอยทางศีลธรรมจริยธรรม มีปัญหาเชิงความประพฤติ เป็นผู้ร้าย เป็นคนพาล เป็นนายทุนที่ฉ้อฉล เป็นแบบฉบับของความเลว และเป็นผู้ต้องหาของปัญหาสังคมไทยในแทบทุกกรณี เช่นที่ปรากฏในตวับท “ปล่อยผีไปทีเกิด” (ไพบุลย์ พันธุ์เมือง, วรรณกรรมการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า ครั้งที่ 2: 236-237) ซึ่งเปรียบนักรการเมืองเป็น “ผี” สารพัดรูปแบบ

เพราะพระต้องเลือกพระธรรมะปก	ผีนรกเลือกนรกเพื่อปกผี
มารเลือกมารเพื่อผยองครองปฐพี	โจรไม่มีเลือกตำรวจมากวโจร
คุณอยากรู้วิสัยไทยทุกที	จากสอสอกลีที่ห้อยโหน
ถ้าคนดีเลือกคนดีไม่มีโคลน	ไม่หยิบโยนยกคนเห่หมื่นเห็นแก่เงิน
ที่เลือกตั้งแต่ละทีผีเต็มบ้าน	เพราะยักษ์มารพาตัวห้อยหัวเงิน
หน้าตาดีแต่ผีสิงยิ่งเผชิญ	มันน่าแค้นเหลือเกินเพลินเลือกโจร
ต่อไปนี้วิสัยทัศน์ดัดกันใหม่	ปล่อยผีไปผุดเกิดหยุดเซ็ดไซน
เลือกคนดีมีต้องรวยช่วยตะโกน	ขุดถอนโค่นรากเหง้าน้ำเน่าสา

ขณะที่ภาพเสนอของประชาชนไทยในตวับทพานแว่นฟ้า ถูกนำเสนอในรูปแบบ “ลูกไก่ในกำ” หรือ “ผู้อ่อนแอทางอำนาจ” (Vulnerability) โดยกระทำผ่าน “จินตภาพ” (Imagery) ของกลุ่มคนที่สะท้อนลักษณะดังกล่าว เช่น จินตภาพของหญิงชรา ซึ่งประกอบด้วยอรรถลักษณะความอ่อนแอนานาประการ ทั้งเป็นเพศหญิง (อ่อนแอกว่าเพศชาย) เป็นผู้สูงวัย สังขารร่วงโรย เดินเหินงกเงินเชื่องช้า ยากจน ตัวคนเดียว ไม่มีลูกหลานญาติพี่น้องให้พึ่งพาอาศัย ไม่มีความรู้ความเข้าใจโลกสมัยใหม่ ตกยุค ก้าวไม่ทันโลก เช่นที่ปรากฏในตวับท “แม่เฒ่า” (อุเทน พรหมแดง, วรรณกรรมการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า ครั้งที่ 3: 270-271)

แดดยามสายฉายส่องต้องเมืองใหญ่	คงโลมไล่ผืนดินทุกถิ่นย่าน
ดงสลัมน้ำครำขังตั้งมานาน	เป็นวิมานคนจนทนเชียวใจ
หญิงชราพาสังขารผ่านไพล่ออก	สู่เบื้องนอกบนถนนคนขวักไขว่
กลางแดดบางนาเพ่งเล็งแลไกล	ก่อนมุ่งไปด้วยสองขาราร้อยแรง
เหงื่อแตกตกอกสั่นนั้งจึ่งถึง	ข้อเข่าตึงปวดล้าทั้งขาแข้ง
ไม่เดินมาคารักราภิเษกแพง	ซื้อต้มแกงกินได้อยู่หลายมือ

เมื่อเดินทางไปถึงคูหาเลือกตั้งจนได้แล้ว หญิงชรายังโพลไปทำผิดกฎหมายเลือกตั้ง จึงถูกตำรวจจับไปโรงพัก เหตุการณ์นี้นำเสนออรรถลักษณะความเป็นคนในโลกเก่า ก้าวไม่ทันโลกใหม่ของหญิงชรา

นอกจากนี้ยังมีจินตภาพของหญิงชาวบ้าน ซึ่งประกอบด้วยอรรถลักษณะที่แทบไม่แตกต่างจากจินตภาพหญิงชรา เช่นที่ปรากฏในตัวบท “พระเอกคนเดิมของป่า” (นนทวรรณ บุญวงศ์, รางวัลพานแว่นฟ้า ปี 2555: 204-205)

มาแล้ว...พระเอกของป่า	รถป้ายโฆษณาหาเสียง
ป่าเทใจให้ไม่เอียง	รู้เพียงเบอร์ก็..พอแล้ว
ไม่ต้องฟังนโยบาย	ไม่ต้องสาธยายเจ๊อัยแจ้ว
เคยเลือกจดจำยำแวน	ต่อแถวตามมากาทุกที
ผู้แทนทำอะไรป่าไม่รู้	ไม่ดูที่พรรคที่สี
รวยเงินแจกป่า...ว่าดี	ผู้แทนผู้ดี...ติดดิน

หญิงชาวบ้านคนดังกล่าวไม่มีความรู้ทางการเมือง ไม่เข้าใจการเลือกตั้งและรัฐธรรมนูญ รวมถึงไม่รู้ว่าสีธงของตนสำคัญสักเพียงไหน รู้แต่ว่านักการเมืองคนใดมาร่วมนงานวัดหรืองานต่างๆ ในชุมชน เอาเงินทองมาช่วยเหลือ ก็เลือกคนนั้น

งานวัดงานวาไม่ขาด	งานราษฎร์ที่ไหนไปสิ้น
เอาเงินไปให้...ไปกิน	โซ้วตัวทุกถิ่นให้ซึ้งคุณ
ป่าตั้งใจกาเบอร์นี้	ตอบแทนท่านที่เกื้อหนุน
เพราะท่านเมตตาการุณย์	เจ้อจนคนบ้านเดียวกัน
ไม่เคยสนใจเลยว่า	เงินทอง...ท่านมา..ให้มัน
แปดเปื้อนไปบ้างช่างมัน	แบ่งปันป่าก็พอใจ
ป่าไม่เคยรู้หรือกว่า	รัฐธรรมนูญมีค่าเพียงไหน
รัฐธรรมนูญนั้นคืออะไร	มันไกล...เกินกว่า...ป่าคิด

จินตภาพที่สำคัญอีกจินตภาพหนึ่งซึ่งถูกใช้ในตัวบทพานแว่นฟ้า คือ จินตภาพชาวนา เช่นในตัวบท “สี่ปีที่เปล่าเปลี่ยว” (ชัยพร ศรีโบราณ, วรณกรรมการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า ครั้งที่ 4: 166-169) ซึ่งนำเสนอความคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยโดยใช้กรอบเวลาหนึ่งวัฏจักรการเลือกตั้งเป็นเกณฑ์ กล่าวคือกรอบเวลานี้มีระยะเวลา 4 ปี เริ่มจากวันเลือกตั้ง จากนั้นเข้าสู่ปีที่หนึ่งหลังเลือกตั้ง ปีที่สอง ปีที่สาม ปีที่สี่ และสุดท้ายวนกลับ

มาที่วันเลือกตั้งอีกครั้ง เนื้อหาในตอนที่ 1 นำเสนอเหตุการณ์ช่วงหาเสียงจนถึงวันเลือกตั้ง นักการเมืองเสนอหน้ามาเยี่ยมประชาชนหลังจากหายหน้าไปนาน ให้คำมั่นสัญญากับประชาชนมากมาย หากพรรคตนได้เป็นรัฐบาลอีกสมัย จะสานต่องานที่ค้างไว้ให้ครบถ้วน เช่น นโยบายทำให้ประชาชนปราศจากความยากจนภายใน 5 ปี เป็นต้น ถึงวันเลือกตั้ง ประชาชนไปลงคะแนนเสียงกันอย่างคับคั่ง เป็นอันว่าการเลือกตั้งผ่านพ้นไป เข้าสู่เนื้อหาตัวบทในตอนที่ 2 นำเสนอภาพวันเวลาหลังการเลือกตั้งช่วงปีที่หนึ่ง ประชาชนเผชิญกับฝนแล้ง ไม่มีผู้แทนฯ มาช่วยเหลือ เห็นแต่หน้าทางทีวี เข้าสู่ปีที่สอง ประชาชนเผชิญกับน้ำท่วม นาล่ม ไม่มีผลผลิตขาย หนี้จากกองทุนหมู่บ้านสะสมรุงรังให้กลัดกลุ้มเป็นทุกข์ ขณะผู้แทนราษฎรเสพสุขกับการเดินทางไปท่องเที่ยวต่างประเทศ ได้ลุ่นเงินบำเหน็จบำนาญ ได้พบปะสร้างเครือข่ายกับนักธุรกิจร่ำรวย ทั้งยังได้เป็นคนมีชื่อเสียง

มองฟ้าสูงลิบอยากหิบบเมฆ
ขโลมลุ่มชุ่มฉ่ำทั่วตำบล
เกือบทั้งปีฝนแล้งระแหงทุ่ง
ไม่มีเงาผู้แทนแสนเดียวดาย

มาปลุกเสกโปรยปรายเป็นสายฝน
ไร่เวทมนตร์บ่มนั่งซังกะตาย
ข้าวในยุ้งร่อยหรอก็ใจหาย
เห็นทักทายอยู่ข้างทางทีวี

ปีที่สาม ประชาชนเผชิญวิกฤตฝนแล้งอีกครั้ง หนี้สินหมุนเวียนรุงรัง ทำนาได้ต้องเอาไปใช้หนี้ เมื่อนาแล้งนาล่มจึงมองไม่เห็นความหวัง และเริ่มล้งเลว่นโยบายแก้ปัญหาความยากจนภายใน 5 ปีของผู้แทนฯ นั้นจะเป็นจริงได้อย่างไร เพราะผ่านมาถึงปีที่สามแล้ว ผู้แทนฯ ยังหายเงิบ

นั่งจับเจ้าวิตกคิดหมกมุ่น
น้ำบ่าท่วมท้องนามาทั้งปี
ชาวผู้แทนเที่ยวทางต่างประเทศ
พะนอนักธุรกิจสนทิจัง
ต่างจากผู้เลือกตั้งยังอาภัพ
ไม่ว่ากี่ฤดูกาลจะผ่านเลย
ลมหนาวมาครานี้ปีที่สาม
แต่นึกถึงหนี้สินใจบินแบน
เมื่อปีก่อนอ่อนแรงนาแล้งยับ
ธรรมชาติขาดเกินเผชิญตรม

เมื่อกองทุนหมุนคล่องเป็นกองหนี้
ข้าวไม่มีในยุ้งหนี้รุงรัง
ลุ่นบำเหน็จบำนาญสมมานหวัง
เป็นคนดั่งสังคมก็ขมเขย
ปลอบขวัญกับเพื่อนตายเจ้าควายเอ๋ย
มึงไม่เคยทิ้งกูเหมือนผู้แทน
กอข้าวงามอุ่มรวงน่าหวงแหน
กินข้าวแค้นแค้นคอท้อระทม
ปีกลายกลับน้ำบ่าจึงนาล่ม
รำปรามภักดิ์ผู้แทนอยู่แสนไกล

กู้กองทุน-นายทุนหมุนเวียนหนี้	อีกห้าปีจะหลุดพ้นความจนไหม
ต้องทำนาใช้หนี้ทุกปีไป	ใครต่อใครสายหน้าทำตาปรอย
ค่าคั้นคราวหนาวขึ้นสมพื้นใหม่	นั่งผิงไฟคลายหนาวอย่างเศร้าสร้อย
แสนอาลัยอำนาจที่ขาดลอย	เผ้ารอคอยคล้อยคืนยังฝันนา

ปีที่สี่ ฤดูกาลเลือกตั้งกำลังจะมาถึงอีกครั้ง ถนนหนทางเริ่มคึกคักด้วยรถรา ป้ายหาเสียงมาปักกันให้เกลื่อน มีผู้มาเยือนและทำทีนิยมยกย่องชาวนามากมาย และสุดท้าย เมื่อวันเลือกตั้งมาถึงอีกครั้ง ประชาชนกลับเข้าคูหาเลือกตั้งอย่างเริ่มตระหนก ว่า อำนาจของตนนั้นมีเพียงวันเดียวคือวันเลือกตั้ง หลังจากวันนี้อย่างไรก็ต้องเผชิญกับความเปล่าเปลี่ยวไปอีก 4 ปี

ย่างปีสี่ปีกลองดังก้องทุ่ง	ดอกผักบุ้งโสนน้อยพลอยเร็นรำ
ฤดูกาลเลือกตั้งกำลังมา	จึงรกร้างอิงอลทุกหนทาง
ป้ายหาเสียงเรียงรายกระจายเกลื่อน	ผู้มาเยือนมากมายหลายแบบอย่าง
แสวงคลอเคล้าชาวนาเคยราร้าง	พร่ำอวดอ้างสรรพคุณเป็นทุนตน
นกโบกบินหลงฝูงเหนือทุ่งกว้าง	ความอ้างว้างแอบแฝงทุกแห่งหน
กลับคึกคัก ส.ส.ที่รอคอย	มาเยือนบ่อยพุดจาละวันน่าฟัง
วันสำคัญมาถึงอีกหนึ่งหน	แต่ละคนตื่นตื่นเห็นความหวัง
ปลื้มใจว่าวันนี้มีพลัง	บัตรเลือกตั้งในมือเคยถือเคียว
ก้าวเข้าสู่คูหาอีกคราหนึ่ง	หวนคำนึงหนหลังยังเฉลียว
ถืออำนาจมือสั้นเพียงวันเดียว	แล้วเปล่าเปลี่ยวสี่ปีแต่นี้ไป

อรรถลักษณะชาวนาในตัวบทนี้คือยากจนเข็ญใจ มีชะตาชีวิตขึ้นอยู่กับฟ้าฝน หนี้สินรุงรัง ต้องทำนาใช้หนี้ จมอยู่ในความทุกข์และความเศร้า ถูกนักการเมืองหลอกลวง ถูกทอดทิ้งให้โดดเดี่ยว มีชีวิตต่างจากผู้แทนประชาชนอย่างสุดซึ้ง

4. บทกวีพานแว่นฟ้านำเสนอภาพคุณธรรมจริยธรรมในฐานะยาวิเศษแก้โรคประชาธิปไตยเสื่อมอันเนื่องมาจากการเลือกตั้งเป็นพิษ

คุณธรรมจริยธรรมในบทกวีรางวัลพานแว่นฟ้าถูกนำเสนอในกรอบของ “ประชาธิปไตยแบบใสสะอาด” หรือ “ประชาธิปไตยแบบอภิชน” คือประชาธิปไตยที่หมกมุ่นอยู่กับการทำให้คนดีได้มีอำนาจและกีดกันคนเลวออกไปจากการถือครองอำนาจ โดยมองว่าปัญหาทั้งหมดที่เกิดขึ้นในสังคมการเมืองไทยเป็นเพียงความบกพร่องส่วนบุคคล

ของนักการเมืองและประชาชนผู้โง่เขลา จากนั้นเสนอให้ใช้ชุดคุณธรรมจริยธรรมเข้าไปจัดการควบคุมกำกับไม่ให้คนเลวได้มีอำนาจ โดยที่เกณฑ์ตัดสินคุณธรรมจริยธรรมในบทวิพากษ์ว่านักการเมืองอยู่กับศีลธรรมหรือหลักคำสอนทางศาสนา ซึ่งแน่นอนว่าส่วนใหญ่คือหลักคำสอนของศาสนาพุทธ นอกจากนี้ยังอิงอยู่กับโมเดลทศพิธราชธรรมของกษัตริย์

กล่าวโดยสรุปคือคุณธรรมจริยธรรมที่ถูกนำเสนอในบทวิจารณ์การเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า นั้นอิงอยู่กับวาทกรรมความเป็นชาติ ศาสนา และสถาบันกษัตริย์ของไทยนั่นเอง ตัวบทส่วนหนึ่งจึงนำเสนอภาพคุณธรรมจริยธรรมในฐานะ “ยาถอนพิษประชาธิปไตยบกพร่อง” เช่นตัวบท “สู่ทางเลือกที่สมดุล” (ชัยพร ศรีโบราณ, รวมวรรณกรรมการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า ครั้งที่ 5: 185-187)

เมื่อมาถึงทางตันแห่งปัญญา	ประจักษ์ว่าเราอาจจะพลาดผิด
ร่ำร่อยรดรากหญ้าด้วยยาพิษ	คนเสพติดนโยบายกระจายเงิน
หลงฟังเพื่อฟังเพื่อยจนเพื่อยเนา	ถึงรากเหง้าวิญญูณมานานเนิ่น
ละโมภแต่วัดถูธรรมว่าจำเริญ	ประมาทเมินคุณธรรมไม่นำพา

นักการเมืองไร้คุณธรรมนำนโยบายกระจายเงินลงสู่ชาวบ้านชนบท แล้วชาวบ้านที่โง่เง่าและโลภมากก็เสพติดนโยบายแห่งฟังเพื่อ นำไปสู่แก่งแย่งช่วงชิง จบด้วยสังคมไม่สมดุล

สิ่งที่น่าสังเกตในตัวบทนี้คือ ใช้ “ยาพิษ” เป็นอุปลักษณ์ของ “นโยบายรัฐ” อันมีที่มาจากนักการเมืองเลว ไม่เพียงเท่านั้น ยาพิษนี้ยังเป็นยาเสพติด ทำให้ประชาชนติดอมแถมจนไร้สติ ยาถอนพิษที่ดีที่สุดที่จะนำสังคมไปสู่สมดุลคือ “คุณธรรม”

ระหว่างทางกับธรรมซึ่งน้ำหนักร	ถึงถือหลักสมดุลในคุณค่า
แต่ทบทวนทางผ่านกาลเวลา	คนถือทองราคายิ่งกว่าธรรม
เหมือนละทิ้งแก่นแท้เอาแต่เปลือก	จึงทางเลือกเรื้อรังจนตกต่ำ
แก่งแย่งกันครอบครองแต่ทองคำ	มีอาจนำสังคมสู่สมดุล
หลากหลายปวงพฤษาสร้างป่าใหญ่	มรดกดอกไม้สร้างสวนอวลกลิ่นกรุ่น
หลากหลายทางความคิดจะค้ำจุน	ก่อเกิดคุณค่าใหม่ในสังคม
ในแตกต่างจึงมีสิ่งดีเลิศ	ชูบรรเจิดจำเพาะตามเหมาะสม
คัดสรรโดยส่วนใหญ่ไฝนิยมน	ได้เงื่อนไขคุณธรรมต้องนำพา

ตัวบทพยายามแสดงท่าทีผ่อนปรนระหว่าง “สิ่งเก่า” กับ “สิ่งใหม่” ซึ่งแน่นอนว่าสิ่งใหม่หมายถึงระบอบประชาธิปไตยที่มีการเลือกตั้ง ซึ่งมีเกณฑ์วัดคุณค่าอยู่ที่ “คะแนนเสียงในการเลือกตั้ง” การปฏิเสธการเลือกตั้งจึงไม่สามารถทำได้ ทางออกของตัวบทนี้คือ เสนอให้นำระบบคุณค่าแบบเก่าที่บ่มเพาะและฝังรากอยู่ในสังคมไทยมาเนิ่นนาน ซึ่งก็คือ “คุณธรรมจริยธรรม” มาหลอมรวมเป็นระบบคุณค่าที่ “สมดุล” ดังที่ตัวบทเรียกว่า “คุณค่าใหม่”

คะแนนเสียงบริสุทธิ์พิสูจน์ได้	บุคคลใดติดตามตามปรารถนา
แต่คะแนนที่ประเมินเพราะเงินตรา	วัดคุณค่าของใครมิได้นาน
เรากำลังยังหยุด ณ จุดเปลี่ยน	ตรองบทเรียนหลายอย่างในทางผ่าน
เหมือนถึงหุบเหวใหญ่ไร้สะพาน	มองสายธารเบื้องล่างพลาญครุ่นคิด
แต่ละขั้นสัญจรจะร้อนรุ่ม	หากผองเรามีดับไฟภายในจิต
แต่ละคนควรรับกระชับมิตร	กำหนดทิศเหมาะสมสังคมไทย
ยังมีถึงหลักชัยที่ไผ่ผืน	พบทางตันต้องถางทางเลือกใหม่
อาจจำเป็นสร้างสะพานผ่านเหวไป	จงร่วมใจรวมพลังอีกครั้งครา

ในตอนจบของตัวบทนี้ แทรกประเด็นความสมานฉันท์เข้ามาเป็นพลังหนุนเสริมคุณธรรมจริยธรรม เพื่อให้สังคมไทยผ่านหุบเหวใหญ่ไปได้

5. ยอมรับหลักการประชาธิปไตยและหลักสิทธิมนุษยชนเพื่อไปสู่การไม่ยอมรับ

จากการศึกษาพบว่า ตัวบทพาดพิงถึงข้อเสนอเกี่ยวกับหลักการประชาธิปไตยและหลักสิทธิมนุษยชนอยู่จริง ทั้งเรื่องสิทธิ เสรีภาพ เสมอภาค ภราดรภาพ หรือสมานฉันท์ ประดอง สามัคคี รวมถึงเรื่องของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์บ้างประปราย และส่วนใหญ่ล้วนนำเสนอในเชิงยอมรับหลักการ บางตัวบทยังเชิดชูให้เป็นสิ่งสูงส่ง ศักดิ์สิทธิ์ แต่ประเด็นสำคัญกว่าคือ ไม่ลืมนำเสนอด้วยว่าคนในสังคมยังไม่สามารถพัฒนาไปถึงหลักการอันสูงส่งดังกล่าวได้ เพราะคนไทยยังอ่านหนังสือน้อย การศึกษาน้อย ขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องประชาธิปไตย ทั้งยังตกอยู่ในมายาคติทุนนิยมจนอดรู้ อดเห็นถึงการยอมรับหลักการประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนในบทกวีพาดพิงนี้ เป็นการยอมรับเพื่อนำไปสู่การไม่ยอมรับ การยกย่องเชิดชูให้หลักการดังกล่าวเป็นเสมือนวัตถุบูชาหรือเครื่องรางของขลังอันศักดิ์สิทธิ์นั้นเป็นไปภายใต้เงื่อนไขที่ว่า

พฤติกรรมของคนในสังคมต้องสูงส่งดีงามปานกัน มิเช่นนั้นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ย่อมจะเสื่อม
แท้จริงบทกวีพานแว่นฟ้าพยายามกระชากหน้ากากประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน
ไทยว่าไม่ใช่ของจริง เป็นเพียงของเสื่อมๆ ปลอมๆ ที่รังแต่จะสร้างปัญหา เช่นที่ปรากฏ
ในตัวบท “คือสิทธิอันศักดิ์สิทธิ์” (สุระ ปิริยะพงศ์, รวมบทกวีการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า
ครั้งที่ 6: 204-205)

หนึ่งคือสิทธิในความเสมอภาค	มิแปรจากเพศ พันธุ์ วรรณะ ไหน
จะร่ำรวย ชัดสน จนเหลือใจ	เท่าเทียมในประกาศิตแห่งสิทธิ์นี้
สองคือสิทธิในการดำรงชีพ	มิถูกบีบถูกกดถูกกดขี่
มีสัมมาอาชีพะนาชีวี	ตามวิถี รู้อยู่ รู้พอเพียง
สามคือสิทธิคิดเห็นประเด็นต่าง	ไซ้ว่าต้องตามอย่างไรทางเบี่ยง
ยิ่งห้ามหญาไม่ให้แย้งแย้งแรง	ต้องมีเสียงมีสิทธิ์สะกิดฟัง
สี่คือสิทธิในด้านการศึกษา	ตัวแปรความก้าวหน้าความล้ำหลัง
หากละเลยเฉยชาพะว้าพะวัง	ถึงชาติยังก็ยบย่นไม่พ้นภัย
ห้าคือสิทธิเข้าถึงเรื่องพึงรู้	เป็นตราชูโดยชอบตรวจสอบให้
ผู้อาสาพวชนทุกกลไก	ต้องอยู่ใต้สายตามหาชน
อีกทั้งสิทธิในความเป็นมนุษย์	สิ่งสูงสุดพึงทราบห้ามปราบ-ปล้น
คือศักดิ์ศรีที่นิยามความเป็นคน	เป็นสากลอารยะกตিকা

ตัวบทใช้คำที่ชวนให้ตระหนักว่า สิทธิเหล่านี้จะขาดไปเสียไม่ได้ เช่นใช้คำว่า
“ประกาศิต” ที่ให้ความหมายเหมือนเป็นคำสั่งอันเด็ดขาด จะละเมิดไม่ได้ โดยตัวบท
แจกแจงว่าได้แก่สิทธิในความเสมอภาค สิทธิในการประกอบสัมมาอาชีพ สิทธิในการ
ศึกษา สิทธิในการแสดงออกหรือแสดงความคิดเห็น สิทธิในการเข้าถึงความยุติธรรม
และที่สูงที่สุดคือสิทธิในความเป็นมนุษย์ นอกจากนี้ยังมีการอ้างถึงความเป็นกตिकासากล
หรือเป็นกติการยะ เหล่านี้คือการยกย่องเชิดชูในตัวหลักการว่ามีความสำคัญเป็น
ประกาศิต เป็นสิ่งสากลที่ประเทศอารยะยึดถือไว้กำหนดนิยามศักดิ์ศรีความเป็นคน

ล้วนเป็นสิทธิพึงตระหนักความศักดิ์สิทธิ์ อย่าประดิดประดอยเพียงระดับศัพท์กลา
หากสักแต่เพียงเป็นสิทธิอันจาง ปวงประชาจักใช้สิทธิ์ทวงสิทธิ์คืน

กล่าวโดยสามัญสำนึกทั่วไป (Common Sense) พื้นที่ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือ
สิ่งที่เป็นประกาศิตในสังคมไทยนั้นเป็นพื้นที่ที่ผูกโยงอยู่กับการห้ามล่วงละเมิดอย่างเด็ดขาด

มิเช่นนั้นจะทำให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้น “เสื่อม” หรือ “หมดความขลัง” ซึ่งนอกจากไม่หลงเหลือความศักดิ์สิทธิ์และไม่มีประโยชน์หรือคุณค่าอันใดอีกต่อไปยังกลายสภาพเป็นภาพที่น่ารังเกียจเตี้ยฉฉานท์ แปรแป้นไปด้วยกิเลสตัณหาหาคะกล่าวคือ ประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนในเชิงตัวหลักการนั้นเป็นสิ่งที่ตั้งงามสูงส่ง แต่มีเงื่อนไขว่าต้องรักษาความตั้งงามสูงส่งนั้นไว้ให้ได้ หากทำให้เสื่อมก็จะกลายเป็นสิ่งไร้ค่าน่ารังเกียจที่ไม่ควรเก็บไว้ เพราะไม่เพียงจะไร้ประโยชน์ แต่ยังอาจให้โทษอีกด้วย

ผู้เขียนมีข้อสังเกตว่า การยกย่องเชิดชูหลักการประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนในทวบทวิพานแวนพ่านั้น มีลักษณะเป็นการยกย่องเพื่อใช้เป็นตัวแบบเชิงอุดมคติสำหรับวิพากษ์วิจารณ์ประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนไทยที่ตัวบทประกอบสร้างให้เป็นภาพประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนในสภาวะความจริง หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการยกย่องเทิดทูนหลักการเพื่อจะตำหนิการนำมาใช้ คือโดยตัวหลักการนั้นตั้งงามถูกต้อง แต่ปัญหาอยู่ที่การนำมาใช้ หรือพูดให้ง่ายกว่านั้นคือ การนำมาใช้จริงในสังคมไทยนั้นไปไม่ถึงหลักการดังกล่าว เป็นได้เพียงของปลอมๆ ประชาธิปไตยปลอมๆ สิทธิมนุษยชนปลอมๆ ในมุมมองของผู้เขียน สิ่งที่น่าสนใจกว่านั้นคือการยกย่องหลักการดังกล่าวกลับเป็นการทำเพื่อจะทำลายความศักดิ์สิทธิ์ของหลักการนั้นลงเสียเอง หรือทำให้สิทธิอันศักดิ์สิทธิ์นั้น “เสื่อม” หรือ “คลายความขลัง” ลงจนกลายเป็นเพียงสิทธิที่ไร้ความหมายอย่างสิ้นเชิง

มดมีสิทธิพักแถวได้แนวไม้	หญ้ามีสิทธิแอบใบได้ตรอกผา
กรวดมีสิทธิหลบไหลได้คงคา	ปวงประชามีสิทธิใดใดได้พานทอง
หากประชาธิปไตยยังสับสน	ย่อมผู้คนทั้งสิ้น เมิน-หมิ่น-หมอง
นอกจากขีดกาบาทกระดาซรอง	เราทั้งผองมีชีวิตด้วยสิทธิใด

กล่าวคือ ตัวบทนี้ขึ้นต้นด้วยการสดุดีหลักการสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ยกย่องเชิดชูให้เป็นวัตถุบูชาอันศักดิ์สิทธิ์ แต่กลับจบด้วยการทำลายสิทธิในการเลือกตั้งของประชาชนให้ไร้ความหมายลงอย่างสิ้นเชิง สิทธิในการเลือกตั้งนั้นครอบคลุมทั้งสิทธิเสรีภาพ เสมอภาค และยังหมายถึงการยืนยันในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การปฏิเสธสิทธิในการเลือกตั้งจึงเท่ากับเป็นการปฏิเสธสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไปด้วยพร้อมกัน ตัวบทวิพานแวนพ่าเองส่วนใหญ่ รวมถึงตัวบท “คือสิทธิอันศักดิ์สิทธิ์” เท่าทันประเด็นนี้ จึงใช้วิธีที่แนบเนียนกว่าการหักโค่นหลักการดังกล่าวอย่างตรงๆ นั่นคือการทำให้สิทธิในการเลือกตั้งกลาย

เป็นสิทธิเสรีภาพ เสมอภาค และการยืนยันศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่ “เสื่อม” หรือ “หมดความหลัง” ด้วยกิเลส ตัณหา ราคะ หรือพฤติกรรมที่เสื่อมของผู้คนที่ใช้สิทธิดังกล่าวนั่นเอง สิ่งที่น่าสนใจสำหรับผู้เขียนคือ การตอกย้ำข้อสรุปเช่นนี้นำไปสู่การทำให้ประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนกลายเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมกับสังคมไทยไปในที่สุด

ผลการศึกษาทั้งห้าประเด็นนี้เกี่ยวพันเชื่อมโยงเป็นประเด็นเดียวกันทั้งหมด สิ่งสูงสุดที่ตัวบทพยานแว่นฟ้าเชิดชูไม่ใช่ประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน แต่คือความเป็นชาติไทยภายใต้อุดมการณ์ราชาชาตินิยม ประชาธิปไตยจะถูกให้ความสำคัญก็ต่อเมื่อมันสามารถเป็นเครื่องมือรักษาความมั่นคงของชาติไทยไว้ได้ ในทางตรงกันข้าม หากยามใดที่มันทำให้เกิดปัญหาหรือเริ่มจะเป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติไทย ก็จะละทิ้งมันไปเสียก็ได้ หรือบางตัวบทก็ยื่นเงื่อนไขมาากากว่าจะไม่ละทิ้งประชาธิปไตยก็ได้ แต่ต้องปรับเปลี่ยนให้มันเข้ากับสังคมไทยได้ ไม่ก่อปัญหาที่จะเป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติไทย เช่นที่ปรากฏในตัวบท “ประชาธิปไตยในหัวใจนาง” (กอนกุก, รางวัลพยานแว่นฟ้าครั้งที่ 10: 178-179) ซึ่งได้ลงมือจัดลำดับความสำคัญของสิทธิเสรีภาพ เสมอภาค และภราดรภาพ (สามัคคี) โดยสมมติเรื่องราวผ่านคำบอกเล่าของหญิงคนหนึ่ง ซึ่งมีลูกสี่คน แต่ละคนมีความแตกต่างกัน แต่แม่ก็รักลูกทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ฝ่าฝืนดุทุกคนจนเติบโตใหญ่ แบ่งปันสิ่งต่างๆ ให้เท่าๆ กัน

แม่คือหนึ่งความต่างบางคำตอบ	โดยระบอบหัวใจได้ประจักษ์
ลูกสี่คนสี่ความตามยากนัก	จะเลือกหนึ่งก็เหมือนหักหลักสามคน
ทุกคำสอนเหมือนกันแม่ปันแบ่ง	ไม่แยกแดง-เหลืองใดให้สับสน
มีเต้าเสริมเต็มสี่ที่ตัวตน	มีแต่ความอดทนค้นเส้นทาง
ทำหน้าที่ของแม่แผ่อุ่นไอร	เลี้ยงดูจนเติบโตใหญ่ไม่เห็นห่าง
รักเท่าเทียมทุ่มใจไว้เป็นกลาง	จวบลูกแตกแยกต่างสร้างครวเรือน

ในแง่นี้สามารถตีความได้ว่า “แม่” เปรียบเหมือน “รัฐ” ที่ต้องดูแลประชาชนที่มีความแตกต่างกันบนฐานของสิทธิเสรีภาพและความเท่าเทียม ทว่าการเลี้ยงดูลูกทุกคนด้วยความรักความเข้าใจและมอบสิทธิเสรีภาพให้แก่ลูกทุกคนอย่างเท่าเทียมนั้น นำมาสู่ปัญหา เมื่อลูกแต่ละคนต่างยึดมั่นในความคิดของตน เมื่อแม่ตายลง เพียงการจัดงานศพของแม่ลูกยังไม่สามารถหาข้อตกลงกันได้

วันที่ร่างแม่ล้มจมเจ็บไข	แล้วลาไกลชีพลับดับเสมียน-
จะทดสอบเท็จจริงสิ่งเคยเตือน	นั้นคลาดเคลื่อนหรือไม่ในเวลา
ลูกคนโตขอตั้งศพสวดหนึ่งคืน	คนรองฝันแย้งห้ามสามดีกว่า
อีกคนขอเจ็ดวันเพื่อบารดา	ปะทะคารมเลือดรักเดือดดาล
สุดท้ายลูกสุดท้องต้องห้ามศึก	ให้พี่พี่หยุดนึกเพียงพันผ่าน
ขอใช้สิทธิ์ที่เหลือเพื่อเริ่มงาน	ถามชาวบ้านฟังผู้ใหญ่ให้แนะนำ
เพ่งพิศผ่านม่านฟ้าคว้นปรากฏ	โลกกำหนดนิยามความสูงต่ำ
วิถีทางต่างชั้น-ลงทิศทรงจำ	ในวันดำพบค่าน้ำไตรตรง

มีเพียงลูกคนสุดท้องที่พยายามแก้ไขปัญหามา สูดหายใจการปรึกษา “ผู้ใหญ่” และ “ความปรองดอง” ก็ถูกยกขึ้นมาเป็นทางออก

ร่างแม่มีเพียงหนึ่งซึ่งลาจาก	ลูกกลับมากลิ่งหมายหลายเรื่องหมอง
ถ้ายึดมั่นในรักหลักปรองดอง	สายใยแห่งพี่น้องต้องยืดยาง
มุ่งคว้นคล้ายลอยลပ်ไปกับเมฆ	คล้ายแม่เสกสิ่งฟ้ามาเสริมส่ง
สามัคคีเท่านั้นจักมั่นคง	โลกดำรงอยู่ได้ด้วยใจเรา

กล่าวโดยสรุป ตัวบทนี้ไม่ได้ปฏิเสธหลักการสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาค เพียงแต่ชี้ให้เห็นว่าหลักการดังกล่าวมีแนวโน้มที่จะนำไปสู่ความขัดแย้งแตกแยกได้ จึงต้องนำหลักการปรองดองเข้ามากำกับ และยึดมั่นเป็นสิ่งสูงสุด กล่าวคือ สิทธิเสรีภาพ และเสมอภาคนั้นอาจผ่อนปรนได้ เพื่อความปรองดองสมานฉันท์นั่นเอง

อภิปรายผล

ประชาธิปไตยที่นำเสนอในบทกวีการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้าปี 2546-2555 นั้น แท้จริงก็คือประชาธิปไตยแบบไทย ซึ่งอิงอยู่บนฐานของชาตินิยมแบบ “ราชาชาตินิยม” โดยใช้ “จุดอ่อน” ของประชาธิปไตยเสรีนิยมบนความเป็นสากลที่ตกอยู่ภายใต้ การกำหนดครอบงำของสังคมตะวันตกอันแนวโน้มที่จะกลืนกินตัวเองหรือทำลาย หลักการต่างๆ ของตัวเองเสียเอง ดังที่เป็นข้อถกเถียงอยู่ในสังคมโลก มาประกอบสร้าง ผลิตซ้ำความสมบูรณ์แบบของวิถีวัฒนธรรมแบบไทย กระทั่งได้ประชาธิปไตยที่มุ่งผดุง รักษาชาติบ้านเมืองและความเป็นไทย

ดังจะเห็นว่าผลการศึกษาทั้งห้าประเด็นนั้น เอาเข้าจริงก็เกี่ยวพันเชื่อมโยงเป็น ประเด็นเดียวกันทั้งหมด สิ่งสูงสุดที่ตัวบทพานแว่นฟ้าเชิดชูไม่ใช่ประชาธิปไตยและสิทธิ มนุษยชน แต่คือความเป็นชาติไทยภายใต้อุดมการณ์ราชาชาตินิยม ประชาธิปไตยจะถูก ให้ความสำคัญก็ต่อเมื่อมันสามารถเป็นเครื่องมือรักษาความมั่นคงของชาติไทยไว้ได้ ในทางตรงกันข้าม หากยามใดที่มันทำให้เกิดปัญหาหรือเริ่มจะเป็นภัยต่อความมั่นคง ของชาติไทย ก็ละทิ้งมันไปเสียก็ได้ หรือบางตัวบทก็ยื่นเงื่อนไขมากำกับว่าจะไม่ละทิ้ง ประชาธิปไตยก็ได้ แต่ต้องปรับเปลี่ยนให้มันเข้ากับสังคมไทยได้ ไม่ก่อปัญหาที่จะเป็นภัย ต่อความมั่นคงของชาติไทยซึ่งผูกโยงอยู่กับความมั่นคงของสถาบันกษัตริย์

ในมุมมองของผู้ศึกษา คิดว่าบทวิพากษ์พานแว่นฟ้าไม่เพียงไม่ตอบโจทยหรือล้มเหลว อย่างสิ้นเชิงในการตอบโจทยดังกล่าว แต่ยังกลายเป็นเครื่องมือบ่อนทำลายประชาธิปไตย หรือบ่อนทำลายอำนาจของประชาชนด้วย เพราะหากสนับสนุนประชาธิปไตย อย่าง น้อยที่สุดก็ต้องเชิดชูหลักพื้นฐานของประชาธิปไตยคือ สิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาค และสนับสนุนสิ่งที่เป็นเครื่องประกันความเป็นประชาธิปไตยอย่างพื้นฐานที่สุด นั่นก็คือ การเลือกตั้ง หากจะมองว่าการเลือกตั้งมีปัญหาหรือนักการเมืองมีปัญหา ย่อมสามารถ ทำได้ แต่ต้องไม่ใช่การนำไปสู่ข้อสรุปที่ว่า ประชาชนยังไม่พร้อม ประชาชนโง่เกินไป นักการเมืองก็เลวเกินไป ประชาธิปไตยจึงดูเหมือนว่าไม่เหมาะกับสังคมไทย กล่าวเช่นนี้ อาจมีข้อโต้แย้งว่า เหตุใดจึงไม่มองในอีกมุมหนึ่งว่า ตัวบทเหล่านี้ให้ความสำคัญกับการ เลือกตั้ง จึงเพ่งเล็งไปที่ปัญหาการเลือกตั้ง และวิพากษ์วิจารณ์ข้อบกพร่องของมันอย่าง เอาเป็นเอาตาย ในส่วนนี้ผู้เขียนเห็นว่า ยังสามารถถกเถียงกันต่อไปได้ และจำต้องถกเถียง กันต่อไปอย่างกว้างขวาง

กล่าวได้ว่าในส่วนของตัวบทพานแว่นฟ้านั้นเต็มไปด้วยวาทกรรมต่อต้าน นักการเมืองและการเลือกตั้ง ซึ่งสอดคล้องกับวาทกรรมและอุดมการณ์สนับสนุนของฝ่าย ปฏิบัติประชาธิปไตย และแนวคิดเหล่านี้ในท้ายที่สุดนำไปสู่การ “ให้ท้าย” รัฐประหาร หรือรับรองความชอบธรรมให้กับการรัฐประหาร สนับสนุนการล้มกระดานการเลือกตั้ง ผลิตซ้ำวาทกรรมดูถูกดูแคลนคนชนบท กล่าวให้ถึงที่สุด บทกวีการเมืองรางวัล พานแว่นฟ้ากลายเป็นเครื่องมืออีกชุดหนึ่งของฝ่ายปฏิบัติประชาธิปไตยในการสร้าง ความชอบธรรมให้แก่การรัฐประหาร (รวมถึงรัฐประหารครั้งล่าสุด 22 พฤษภาคม 2557) หรือหากจะมีการโต้แย้งว่า บทกวีพานแว่นฟ้าก็เช่นเดียวกับงานวรรณกรรมส่วนใหญ่

ในประเทศนี้ที่ไม่ได้ถูกอ่านมากจนถึงกับจะกลายไปเป็นเครื่องมือสนับสนุนรัฐประหารได้ แต่ในมุมมองของผู้เขียน อย่างน้อยที่สุดตัวบทเหล่านี้คือตัวอย่างความคิดของคนในสังคมไทยที่ถูกสะท้อนออกมาว่ามองประชาธิปไตยอย่างไร และเป็นคำตอบว่าเหตุใดรัฐประหารจึงได้กลายเป็นสิ่งถูกต้องชอบธรรมไปเสียได้ในสังคมปัจจุบัน

ดังนั้น ในมุมมองของผู้ศึกษา ไม่ว่าจะโดยตั้งใจหรือไม่ บทกวีการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า ได้ทำหน้าที่เสมือนเครื่องมือของชนชั้นปกครอง (เก่า) ในการควบคุมกำกับประชาชน และนักการเมืองให้อยู่ในศีลในธรรม เพื่อง่ายต่อการปกครองนั่นเอง

รายการอ้างอิง

- ธงชัย วินิจจะกุล. (2544). “ประวัติศาสตร์ไทยแบบราชาชาตินิยม”. ใน *ศิลปวัฒนธรรม*, 56-65. ปีที่ 23 ฉบับที่ 1 พฤศจิกายน.
- นพพร ประชากุล. (2552). *ยอกอักษร เล่ม 2*. กรุงเทพฯ: อ่าน.
- เสนาะ เจริญพร. (2546). *ภาพเสนอผู้หญิงในวรรณกรรมไทยช่วงทศวรรษ 2530: วิเคราะห์ความโยยกับประเด็นทางสังคม*. วิทยานิพนธ์ปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- รักษมนัญญา สมเทพ บรรณาธิการ. (2547). *วรรณกรรมการเมือง รางวัลพานแว่นฟ้า ครั้งที่ 2*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- รักษมนัญญา สมเทพ บรรณาธิการ. (2548). *วรรณกรรมการเมือง รางวัลพานแว่นฟ้า ครั้งที่ 3: ตานะอุทัย-แผ่นดินมาตุภูมิ*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- สิทธิพันธ์ พุทธuhn. (2525). *ลัทธิอนาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2550). *รวมวรรณกรรมการเมือง รางวัลพานแว่นฟ้าครั้งที่ 5: การจากไปของนกเค้า*. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2551). *รวมวรรณกรรมการเมือง รางวัลพานแว่นฟ้าครั้งที่ 6: เราติดอยู่ในแนวรบเสียแล้ว แม่ฉัน!*. สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2551). *สะพาน: รวมวรรณกรรมการเมือง รางวัลพานแว่นฟ้า ครั้งที่ 7*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2553). *รวมวรรณกรรมการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า ครั้งที่ 8*. กรุงเทพฯ: สำนักงานการพิมพ์ เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2553). *รวมวรรณกรรมการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า ครั้งที่ 9*. กรุงเทพฯ: สำนักงานการพิมพ์ เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร และสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย. (2554). *รวมวรรณกรรมการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า ครั้งที่ 10*. กรุงเทพฯ: สำนักงานการพิมพ์ เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร และสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย. (2555). *รวมวรรณกรรมการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้าครั้งที่ 11*. กรุงเทพฯ: สำนักงานการพิมพ์ เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.